

ДРІБНА БІБЛІОТЕКА.

Книжочка 5.

ПОЕЗІЇ

Осипа Маковея.

Ціна 20 кр.

ЛЬВІВ, 1894.

НАКЛАДОМ КОСТИ ПАНЬКОВСКОГО.

01158152 (N)

*В книгарні наукового тов. імені Шевченка
ул. академічна ч. 8. можна дістати між
іншими слідуючі книжки:*

Правда рочник VI, IX, X i XII по	2·00	зр.
" " XI, XIV по	1·00	"
" " XIII	—·50	"
„Зоря“ рочник IV, VIII, IX, X, XI по	5·00	"
" " XII, XIII, XIV по	6·00	"
Др Ом. Огоповский. История українско- руської літератури II 3 зр., III	4·00	"
Др Ом. Огоповский. Studien auf dem Ge- biete der ruthen. Sprache	1·50	"
М. Вовчок Оповідання З томи	1·00	"
Ів. Франко Захар Беркут, образ з XIII віку	1·30	"
Куліш. Шекспірові твори ч. I.	1·00	"
Ів. Нечуй. Над чорним морем	—·90	"
" " Кайдашева сім'я	—·50	"
" " Світогляд українського народу	—·30	"
" " Повісти і оповідання	—·30	"
Волод. Масляк. Поезії ч. I.	1·00	"
Вас. Чайченко. Твори, ч. I. 80 кр., ч. II. 60 кр., ч III.	—·80	"
Записки наукового товариства імені Шев- ченка, ч. I, II, III i IV по	1·00	"

в. 2143

2012

⇒ ДРІБНА БІВЛІОТЕКА. ⇐
Кінічка 5.

ПОЕЗІЇ

Осипа Маковея.

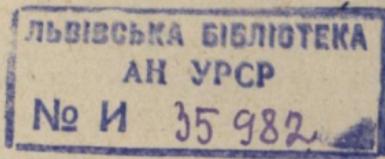
ЛЬВІВ, 1895.

— — —
Накладом Костя Щаньковського.

З друкарні Наукового Тов. імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

1.50р

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

И.32882.

ДУМКИ І ОБРАЗКИ.

K

онець тій ниві, конець,
будемо плести вінець.
Звяжемо жито в снопи,
зложимо збіже в копи.
Підем до господинї,
дамо віночок нинї:
„Прийми віночок з жита
з ниви, що градом збита.
Маленька була нива,
маленькі з неї жнива.
Дасть Бог, нарік зародить,
неврожай нагородить“...

2.

І я умію пісню,
умію неодну,
то тихо-милозвучну,
то грімко-голосну.

Я так люблю ті съпіви,
а я їх сам зложив

у тихі хвилі щастя,
у хвилі, як тужив.

Одна сільський дзвіночок
нагадує мені,
як в сумерку вечірнім
дзвенить у тишині.

А друга сум наводить,
стає понурим сьвіт,
мов вітер хмару кличе
на ясний небозвід.

І зароять ся разом
крилатій думки,
бренять, летять і віуть ся,
як в пасіції пчілки.

Вони словам вторують,
дають жите і чар,
і цьвітом їх вбирають,
як землю пишна яр...

3.

В простір безмежний духом я злетів
і там звисока навколо я глянув —
і кулю земну звідтам я узрів.

На ній мій взір, мов яструба, пристанув.
А на поверхні дивної землі
ту край роскішно цвив, а там вже вянув.

І як в муравлиску ті муравлі —
там безлік люду вештавсь все і всюди
і гинув все, як листє на гилі.

Без впину гамір на верху і труди
і безконечна зміна та борба,
хоч глубше в землю — що за тихі люди!...

В незмірнім тім числі яка судьба
припала там для мене, порошини?
Чи тихе щастє жде, чи жде журба?

Не рад я знати прикрої хвилини,
як на землі крім пекла єсть і рай...
Даєш пізнати, доле, съвіт що днини,
то хоч колись єго зазнати дай!

4.

В дорогу, в дорогу! Іду, моя доле,
Чи цвітами піду, чи тернє поколе,
чи певно там зайду, чи щастє там найду, —
іду, де побачив мету.

Не вернусь з дороги, хоч мучить тревога,
чи справді до щастя веде ся дорога,
чи гідне є муки і бою й роспуки
се щастє, що я єго жду.

Як найду єго, порівнаюсь з метою,
все горе забуду за хвилі спокою.

Проживши ті хвилі, на віки в могилі
вдоволений тихо спічну...

5.

У погони за правдою вічною
здоганяєш пророка в отчаю.
Він над пропастю станув зловіщою
і рече тобі сумно: „Не знаю“.

І за щастем туземним блукаючи,
ти питаєш дороги до раю.
Подорожний тобі, умираючи,
шепне тихо: „Я глядав, не знаю.“

І у безміри вічності дивної
вишлеш думку шукати розмаю;
гнеть вертає без вітки оливної
і конаючи каже: „Не знаю“.

І в знесилі, розбитий нірваною,
тілько чуєш ще тугу без краю:
Невже справді лиш фата-морганою
суть дороги до правди і раю?!

6.

Я вам не завидую, духом бідні,
що ви живете тихо без мети,
що ви, хоч на землі з людий послідні,
будете перші по своїй смерті.

Мені не жаль, що щастя ви негідні,
котре в марницях вмієте найти,
що ви, хоті безумним скотам рідні,
так бережете пітьми дурноти.

Та жаль мені тих мучеників гадки,
що ради вас за съвітлом правди йдуть,
своє жите на жертвенник кладуть,
щоб мали ви і щастє і достатки;
самі-ж, як метеори, в тьму падуть,
непевні, чи згадають їх нащадки.

7.

Давно-давно мое вже тіло
в земли на порох спопеліло,
а я, дух праведний, тріваю
і вже століття в сьому раю
молю ся Творцеви щоденно,
що жити дав мені блаженно.
І вже літа в будучність знану,
незмірну, вічну, я дивлюсь
і все бою ся, як погляну —
бо щастя без кінця боюсь...
Не хочу жити все з съвятими
і вічно чути радість всіх,
а жити рад бим і між злими
без хвилі щастя і утіх.
Де не съпівають херувими,
а плаче кождий за свій гріх,

де мучать ся і чути стони,
наріканя, страшні проклони, —
там жити я також бажаю,
щоб сам у съвіті тім огненнім
стерпів я муки всії тяжкі.
В нещастю щастє я пізнаю
і знов на довгій віки
не буде рай мені будденним.
Мій Боже, щоб я рай цінив,
колись за лучшим не тужив,
бажанє се мені прости
і не вміни єго в провину :
у пекло Ти мене пусти,
зазнати горя хоч хвилину....

8.

Людий, людий мені подайте !
Я так за ними затужив !
Съпівайте, съмійтесь і гуляйте,
най бачу я, що съвіт щаслив.

Я нині думав дві години,
по що на съвіті ми живем,
чому так боймось хвилини,
коли на той съвіт ми підем ?

Чи ми живемо ту для проби,
для тих дрібненьких журб і втіх,
чи наша ціль: сповняти гроби,
де лята смерть кидає всіх ?

Не міг тогó я відгадати,
нелюдська загадка трудна,
махнув рукою, вийшов з хати,
бо наче гріб така сумна.

У сьвіт! Там смуток свій покину,
зворуши заспані чутя,
там веселих людій я стріну
і сам забуду ціль житя....

9

Бодай тебе, пань-матко Ево,
та за цікавість то твою!
По що ти яблоко рушала,
коли гаразд жилось в раю!

А то, дивись, тепер на лихо,
як ти і твій старий Адám,
такі ми всі на те цікаві,
що тикати не кажуть нам.

Та ще то вам нічо не сталось,
широкий сьвіт був ваш кругом;
нам за цікавість на сім сьвіті
кутка найти не мож часом...

10.

Кругом-кругом широке поле,
низенько клонять ся жита,

нігде нікого доокола,
спокій, як в гробі, самота.

Над полем, на голубім зводі
відвічний съвітич сяє все ;
величня тишина в природі,
лиш дзвонів гук вітрець несе.

В тім храмі, Творче, я з поклоном
з житами голову схилю
і піснею враз з жайвороном
імя Твоє я возхвалю.

11.

Наді мною листє скрізь зелене,
сонце тиснеть в тінь лісну лучами,
дерева розлогі вколо мене,
долом густо вмаєні корчами.

Леготь теплий ледви чутно дише,
в тіни цвіти головкі в низ клонять,
пташка пирхне, листем заколише,
десь далеко жайворонки дзвонять.

Сойка закричить там неспокійно,
дикий голуб туркотить на дубі,
в сяєві мушки буяють рійно
і розносять звуки тихі, любі.

Між корчами в тіни при ручаю,
що помалу ве ся між травою,

на мураві я сиджу, думаю
і любуюсь довго самотою.

Як незамітно минають хвилі
серед твої зелени, дуброво !
Чую, як мій дух росте на силі,
як він відживає ту наново.

Сторони родимі, величаві,
не заступить вас чужіна жадна,
съвіт манить мене на сїй мураві
і будуччина мені принадна.

Дух мій в двоє до житя охочий ;
ним я звеселю тяжкі години,
як брилянт, що съвітить серед ночі
съвітлом сонця, набраним за днини.

12.

Незамітно прийшла весна
незамітно й минула,
замовк у лузі соловій,
зазуля мов не кула.

I що було розвилось в цъвіт,
се овочем вже стало,
що мало вирости, зросло
і дозріва' помалу.

I дивний та важкий спокій
настав в природі всюди,

за труди на жнива всі ждуть
серпи готовлять люди.

Спокій... лиш я тужу за чимсь,
нема мені спокою ;
мабуть чи то не жаль мені
за бувшою весною.

Верни ся, весно! Для утіх,
для щастя дня не страчу!
Дарма! коли я затужив,
як вже тебе не бачу?...

13.

Видно липи в розцвіті
вколо газдівства ;
вся обора знищена,
хата ще нова.

Жидки там бавлять ся
з криком під вікном ;
батько їх любує ся
милим холодком...

А колись ту старанно
лад вели газди,
та послідний витерпів
за житя біди.

Жив, як треба, праведно,
та все не велось,

тяжко він намучив ся,
лихо все найшлось.

То худоба гинула,
хату будував,
а як довг свій виплатив,
неврожай настав.

Впав в сітки лихварськії,
заробляв, як міг,
на лукавім загоні
з муки падав з ніг:

„Земле, потом скроплена,
вік нам ти береш,
мучиш нас надією,
жити не даєш!“

Жінка занедужала,
вмерла в кілька літ;
він по ній без жалости
в тиждень кинув сьвіт.

Сироти остали ся
в тузі та біді,
та найшли ся добрий
люди у селі,

„Ходьте, бідні сироти,
їсти вам дамо,
в люди ми вас виведем,
жити навчимо.“

Розійшли ся сироти,
люди їх взялі ;
пустку-хату жидови
тано нанялі.

Видно лиши в розцвіті,
як стоять вінком ;
видно : діти-жидики
лазять під вікном...

14.

Панотчик смачно попоїв.
поклавсь на софу, взяв часопись,
товсте цигаро закурив
і став читати з Відня допись.

По хвилі скрививсь, позіхнув
і застогнав на всю комнатау :
„Ох ! тай обскурне-ж се письмо !
Шкода і гроший на сю шмату !“

Він, правда, не платив того
патріотичного податку
і передплата не прийшла
ему ніколи і на гадку ;

та все-ж ганьбити міг він всіх,
бо був великим патріотом,
умів балакати, кричати
і обкидати всіх болотом.

І гнівавсь страшно, як коли
ему згадали час заплати —
та-ж він, як „свій“, газети всі
повинен дармо діставати...

І він читав і він зітхав:
„Ах, Боже мій, які ми бідні!
Ті посли наші — ох, они
поміж послідними послідні!“

І чув він жаль такий до них,
як син єго до професорів,
махнув рукою, позіхнув:
„Нема для Руси вже дохторів!“

Аж ось і жінка молода
війшла по хвили в хату тихо
і мужа за рукав взяла —
а він стогнав ще: Ох-ох, лихо!

— „Ох, жінко, чом я не посол?
Гонори мав бим і дієти...
Ті посли наші — ох!... — Шкода,
що не читаєш ти газети!...“

Хлопи там ждуть?... Ет, що хлопи!
Се темна, непросвітна маса!
Читальнї їм! І ще чого!
На що шпихлір, на що їм каса?!

Скажи їм, любцю, най не ждуть...
Мене так знемогла дрімота“...

Він обернувсь і задрімав
сном неспокійним патріота.

15.

Був монастир, а в нім черці,
відлюдки тихі, богомільні,
і вязні віри добровільні,
що в божому жили страсі
і словом правди та хрестом
бороли ся колись з гріхом.
Тепер вже тих черців нема,
съвічки не сяють в їх съягинї,
там сірий пил і сіра тьма
покрила стіни всі і скринї.
А в скринях порох, динаміт,
арматні кулі і патрони
лежать для мира оборони...
Сим знаменем здобудеш съвіт,
а не хрестом на хоругві
і проповідю о любві!
Дивись: на храмі громозвід,
де перше хрест був на дасі.
Так треба, щоб огненна сила
другої в скринях не спалила
і щоб бутний був у страсі!...
Дивись: отся душа нещира
апостолом зове ся мира,
пильнує вічно магазину,
щоб ти спокійну мав годину,

трясє ся над твоїм спокоєм
і мир здобуде хоч — розбоєм!...

16.

На весні перегляд войска —
Боже, що за вид чудовий!
Десять тисячів вояків
залаєгло майдан войковий.

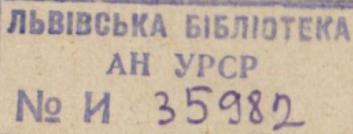
Шість музик гремучих грає,
трубачі всі трублять гучно,
а вояки, мов немови,
у рядах стоять бундючно.

Сині, жовті і червоні,
чорні, білий відзнаки —
мріють на зеленім полі
ріжноцвітній вояки.

Командир найстарший іде,
тут поважаний усіми,
щось храпливо розмавляє
з генералами своїми.

А там ось повози, коні,
сяють в сонці величаво;
зниужені пани і дами
оглядають нас цікаво.

Бачу: панночка з повоза
хвилю дивить ся на мене,

потім на ряди препишні
і на поле скрізь зелене.

Гарна панночко цікава,
гарний повіз твій і конї,
ти при собі рій молодців
все держиш, мов на припоні.

Ти приїхала зі скуки
нас вояків оглядати —
знай: нічим твої всі чари
против нашої армати!

Бачиш ту гору велику?
Ми єї знесем в долину!
Бачиш ті поля безкрай?
Ми їх здопчем за годину!

Бачиш те велике місто?
Ми єго за день зруйнуєм!
Бачиш пастушка там в дали?
Ми єго не нагодуєм...

17,

У бій ідім без захоти,
у нас же сила молода —
цінна для лучшої роботи,
та деж та наша свобода!
Ряди, як мур живий, уставмо
і гляньмо в очі ворогам,
кровавий бенкет смерти справмо,

хоч гинути прийдесь і — нам...
На силу сльози забуваймо,
родину — гадку сю ніжну!...
Хто каже, хто терпить, не дбаймо:
ідем у бій за вітчину...
Війска ворожі розложились,
стоїть там, бачу, молодець:
„Мій брате, чим ми провинились,
що грозить нам обом конець?
Яка неприязнь межи нами —
а ми стаем в кровавий бій
і може ляжем головами —
я ворог твій, ти ворог мій!“
Не до погуби, не до бою
некай взиває нас Тиртей;
най кличе можних до спокою,
щоб в людях бачили людей!

18.

Заплатив я податок кровавий,
сам у войску служив вісім літ,
у війні з Прусаком став кулявий,
надививсь на людий і на сьвіт.
А тепер і мій син уже служить,
я без нього не маю і сну,
та некай, як прийде, надолужить
всю роботу, а я відпічну.
Я старий і вже сили не маю,
от живу, аби скорше у гріб,

а ще тільки его дожидаю,
щоб обняв по мені увесь хліб.
Передвчера корову продав я,
весь податок як слід заплатив
і до дому помалу вертав я,
ні капельки нічого не пив.
Аж ту чую, десь грає музика,
я підходжу, стаю при вікні,
і дивлюсь: там комната велика,
офіцери сидять при вині.
З них один по німецьки шваргоче
і підносить ось чарку вина,
і всі разом стають і охоче
випивають чарки аж до дна.
Ох мій Боже, мій Боженьку милий!
Я зітхаю, дивлюсь і стою!
За хвилинку одну і пропили
офіцери корову мою...

19.

Помер рекрут в непривітній столиці
здалека від свого села,
від матери, убогої вдовиці,
від любки, що в селі жила.
Помер, не бачивши у час конання
ні слізки жалю, ні зітханя.
І вже его везуть на чорнім возі,
в могилу піп его веде,

музика грає марша по дорозі,
гурток вояків мовчкі йде.

Лише не видко біля домовини
нї матери, нї любої дівчини...

Помер рекрут і труби грають смутно
єму байдужому в труні;
під віком жалісної гри не чутно,
бо він лежить у вічнім сні.

Вже дзвонять дзвони на цминтарній брамі,
витають гостя, що спочине в ямі.

А там в селі єго убога мати
до нього пише лист дрібний:
"Мій сину наймилійший, що чувати?
Чому не пишеш, чи гнівний?
Кланяєсь Настя Василеви свому...
Чи ти приїдеш на Різдво до дому?“....

20.

Гуго Шверт фон Фаєрштайн,
лицар з роду Райбергайн —
хто се, хто так пишно зве ся?
То поручник молодий!
В альманахах всіх найде ся
рід єго, як съвіт, старий.
Пррапрапра...дід в Палестині
з хрестоносцями бував,
а єго потомок нині
сотню дам завоював...,

Що за лицар елегантский!
Як він танці все веде!
А у дам який шармантский,
як він гордо сам іде!
Контреданси, котілйони
він виводить, як з платка,
і кіньській перегони
все веде его рука.
На руці бренить бразлєта,
пахне одіж, голова,
а як вийде вся монета,
прийде жид і єсть нова.
Карти, коні, шампан, лови,
муштра, танці, всякий спорт —
ох, се труд не все здоровий,
Гутю Шверт сухий, як хорт.
Вухо має троха втяте,
в поєдинку часть згубив,
все-ж не міг руки дістати
дами тої, що любив.
О великий Гутю Шверте,
стратив кредит ти тоді,
і рішив ся нагло вмерти,
щоб не жити у біді.
Як револьвер ти оглянув
і набої закладав —
мов Геракль непевний станув
і — жидам его продав...

SEMPER IDEM.

(З теки скептика).

Візну осінь полюбив я
панночку, як май, вродливу,
і в осінні дні прожив я
хвилю неодну щасливу.

Як настали дні студенні,
ми видали ся лиш рідко ;
я писав листи довженні,
а вона мені все дрібку.

Письма ті солодко-млаві
я читав, тужив, радів я,
вибирав слова ласкаві
і на память їх умів я.

А прийшла весна чудова,
запашна і чарівна,
жду від неї втіхи-слова:
ані любки, ні письма !...

2.

Твоїх листів я стережу так,
мов тих банкнотів дорогих ;
я дам оправити їх в шкіру,
замкну й не гляну вже на них.

Аж як я буду мати сина
і він гуляти вже зачне,
я дам єму листи і скажу :
„Пильнуйсь, ось як звела мене !“

3.

Послідний лист твій гарний-гарний !
Не знаю сам, що з ним зробити ?
У нїм ти „маєш честь“ на слюб свїй
мене „добродія“ просити.

Який я твій добродій, любко ?
Я не зробив добра нїкому ;
собі-ж я горе заподіяв,
що дав свободу серцю свому.

Та за ту честь тобі спасибі.
Коли віддячитись я зможу ?...
Тепер-же між картки посмертні,
що в мене суть, я лист сей вложу...

4.

Ти виходиш замуж, любко ?
Як то склало ся все чудно !

Я би рад на слюбі бути,
та приїхати страх трудно.

І дорога там далека,
і до танцю я не скорий,
і гроша нема у мене,
і я хорий, ох! я хорий...

Судженому поклони ся —
от забув я, як він зве ся —
та порадь єму, най добре
він мене все стереже ся...

5.

Та чекай, ні! Я приїду,
що було вже, то було, —
подивлю ся, що за цяця
доступила того щастя,
що від мене утекло.

Ти мене так гарно просиш...
Де ти слів таких взяла?
Тай яка ти съміла стала,
пишеш так, мов нечувала,
як мені ти допекла.

І тебе я рад побачить.
Ти змінилась десь, що страх!
Я думав: ти романтична,
а ти, бачу, є практична,
знаєш ся на женихах...

Я приїду; й так роботи
чорт на роги не возьме.
Лиш прошу тебе і дуже:
буде пир, так не частуй-же
надто ти вином мене...

6.

Як я упюсь, готова буча,
тоді думок у мене рій,
у жилах грає кров могуча,
уява бистра, стадо мрій.

І я побачу, мов на яві,
як вже пестить тебе твій пан,
як шепче він слова ласкаві,
як обнимає вже твій стан,

цілує очі ті чудові
і румянці ті чарівні,
уста цілує малинові,
цілує рученьки дрібні,

як він, досмертний твій коханок —
ні, годі вже!... Постав тоді
ти перед мене повний збанок
яди, що змерзла у леді...

7.

Слюб твій я тепер так бачу,
як-бим був уже на нім.

Перед ним мами всі плачуть
і всі в настрою сумнім.

І благословити стануть:
суджений твій, як стіна,
ти, як рожа та, румяна
і роскішна, як весна.

В тебе слізка, мов перлина,
личком котить ся, паде...
Далі вся встає дружина
і до церкви вас веде.

Дами йдуть, ідуть панове
з твоїм милим старухом —
і вінчають „із любові“
ту лелю з лопухом.

Любко, що тобі повісти?
Чом ти губиш свій талан?
Легко в ті кайдани влізти,
тяжко збутись тих кайдан!

8.

Весілє гучне, то звістно.
В хаті душно, натовп, гам,
дим і дух з печені-тіста
і пахно несесь від дам.

За столом ти з своїм милим,
ні весела, ні сумна,

Іш потроха, як воробчик,
і не пеш зовсім вина.

А в кутку сидить молодик
з видом тужним і сумним,
хмари диму з папіросів
так і віуться понад ним.

І думки єго, мов туча.
Ось ще хвиля — і страшна
гряне блискавка могуча...
Хто-ж се там сидить? То я!

9.

Та не бій ся! Се так серце
наболіле щось верзе,
бо єго змія стозуба
так гризе, гризе, гризе.

Та ще глузди в мене дома,
я-ж здоровий, як медвідь,
лиш якась потвора чорна
злапала мене у сіть.

Я-ж люблю всіх біжніх щиро,
одже й милого твого —
як огонь солому любить,
так і я люблю єго...

10.

Сотку, дам, коли заплачу,
другу, як той плач поможе,
третю, як те все забуду,
а четверту дам на боже.

Все дам, як в часії недовгім
на портрет твій подивлю ся
і з історії цілої
на всю губу засьмію ся.

А як гроші не поможуть
і на серци жаль остане ?
Ні, проім се ! — й так всі кажуть :
„Як-же ви змарніли, пане !“

11.

На пирі я тоаст повім,
коли вже буде веселійше,
задзвоню в чарку, роздивлюсь
і віршом скажу, щоб гарнійше :

„Мої панни, пані й пани :
чому нас нині ту так много ?
Бо весілє і то гучне :
що тут лише вина самого !

Пан молодий небудь який
і стати вже его на збитки,

часу мав споро, щоб зложить
банкнотів купу до калитки.

Мої панове! Як-же нам
не випити в его здоровлє?
Тепер там буде голова,
де перш було все безголовє...

І випєм молодій у честь,
що кинула вже съвіт паненський.
Вино-ж чудове, можна пить, —
коштує фляшка щось два ренські.

Нехай-же скаже хто мені:
„Зле, як старий та з молодою...“
Ми-ж бачимо навряд не так:
ось як гуторять між собою!

З старим спокій, у хаті лад,
поважний, тихий він, статочний;
а молодий шумить-кипить,
буває іноді й збиточний.

„Такий вже нині дух часу!“ —
поети кажуть: — ми за ними;
днесь молодими суть старі,
а молоді тепер старими.

Та що й казать? Най вік цілий
живуть здорові, як вода:
пан молодий немолодий
і молода за молода!“

12.

І погуляємо, ах! погуляємо!
Панну за панною брати му в танець,
а і з тобою радо гуляти му;
чей не відмовиш, бо хто з нас обманець?

К серцю тебе я притулю горячому
і в твоїх очах тих чорних потону,
стан твій обійму руками тремтячими —
ах! так гуляти, то хоч-би до скону!

Колом і колом і скоро та в вискоки,
серце трепоче ся, в очах темніє,
хата вся крутить ся, мрії бентежать ся...
Дайте води, бо я млію!...

13.

Ой, дівчино кохана,
як ягідка румяна!
Бач, марнію із жалю,
таки я тебе люблю!

Гнів мій чей-же не диво;
жий без мене щасливо!
Я-ж зовсім не ворог твій,
лиш не можу збутись мрій.

Чи мене ти дурила,
не кажи мені, мила.

Слово се таке страшне!
Ти любила чей мене?

Подивлюсь, як до слюбу
поведуть мою любу,
подивлюсь і прокляну
свою долю навіснú.

Як сонечко загріє,
кождий єму зрадіє,
та як дуже припече,
кождий в холодок втече...

ДРУЖКА.

Давно не бачили ся ми обоє,
а ж знов зустрілись раз в неділю,
ти дружкою була для молодої,
а я був дружба на весілю.

До церкви молодята провелі ми,
пустили їх перед престолом,
в дружині пишній станули за ними,
а нарід обступив нас колом.

На нас дивив ся гурт жінок цікавий,
з них кілька сьміло нас судило:
„Вона чорнявка гарна, він білявий,
то пара, аж дивитись мило !“

Так тісно в церкві, що стояти трудно,
з усіх боків нас люди стисли;
одно подруже піп звінчав прилюдно,
а друге я звінчав у мисли...

2.

Цокотухи нерозважні
з обмовними язиками!
Тілько дружку завстидали
необачними словами.

Очи до землї спустила;
як калина, счервоніла,
нишком глянула на мене
і легенько затримтіла.

Не встидайся, люба дружко,
цокотухи най цокочуть!
Я на них не маю гніву,
що і нас звінчати хочуть...

3.

Галузку зеленого мірту
на спомин дала ти мені,
а я посадив її в землю
в вазоні на моїм вікні.

Вже виросла з тої галузки
роскішна, зелена галузь,
а я споминаю все дружку,
коли на вазон подивлюсь.

Вже з мірту того, моя дружко,
увити би можна вінок;
вже пару я вибрав для тебе,
не знаю твоїх лиш думок...

4.

Ще недавно — памятаю —
під вишнями у садку
я сидів собі й дивився
на квітки у зільнику.

Ще недавно у садочку
по мураві, по грядках
бігала ти, мов метелик,
з лялькою в дрібних руках.

Коло мене присідала,
мов той ангелік — дитя!
Обнимала, цілуvala,
ти съміяла ся і я.

А тепер, дівчино гарна,
чом така несьміла ти?
Давніх пестощів веселих
вже у тебе не найти.

Сядь так нині коло мене,
глянь весело, усьміхнись,
обійми мене так щиро,
як в садку було колись...

5.

В мою одиноку хатину
десь з поля пчола залетіла,
ударила крильцями в шиби
і гучно мені забреніла.

Бренить моя пчілка маленька,
нагадує весну чудову,
несе мої думи далеко
у поле зелене, в діброву...

То слово, що раз ти сказала,
так серце мое звеселило!
Воно гомонить мені всюди,
де ступлю, так любо, так мило!

Несе мої думи далеко
у привітну, тиху хатину:
там бачу я радого мужа
і любу, щасливу дружину...

6.

Хто тобі дав ту поставу принадну,
що надивитись на тебе не можу?
На ту дівочу красу ненаглядну
пісню величню прославну я зложу,
що гомоніти ме вічно съвітами,
усьміхом ранка весни усьміхне ся,
землю застелить ніжними квітками,
запахом милим у мир розійде ся,
срібним ручаєм заграє луками,
дзвоном вечірним задзвонить тужливо,
шумом гаїв запушмить чарівливо,
съвітлом веселки на мить заясніє,
жаром вечірного сонця загріє,
віддихом літньої ночі задиші,

словом пестливим до сну заколише,
мріями тихими серце обкине,
радостю в душу тужливу полине...
Шісню величину на честь твою зложу,
бо надивитись на тебе не можу.
Хто тобі дав ту красу ненаглядну,
усьміх роскішний і постать принадну?...

7.

Мов нинੀ бачу: черешні в садках
прибрались біло, як на слюб, квітками;
ти ходиш легко по пухких грядках,
держиши квітки в малесеньких руках
і їх розсаджуєш рядками.

Вітрець збитошинпій нишком надлетів
по вітях білих черешень повіяв,
на тебе дощик з квітів їх навів
і стежечку від зільника домів
платками білими засіяв.

Мій вітре, чи ти сипав їй квітки?
Чи і тобі вона така дуже мила?
Я рад би заквітчати всі стежки,
де ступлять лиш єї малі ніжки,
щоби по квітах все ходила...

8.

Там на межі терен росте,
терен на роскішному полі;

під ним фіялочка цвите,
крізь листє буйне і густе
не бачить і сонця ніколи.

А в житї мак цвите рясен
та вяне із жалю тяжкого,
головку хилить все в терен,
та жде на погляд, хоч оден,
фіялочки з терня густого...

9.

Я маю образ на стінї,
від побратима моого;
він так подобається мені,
що все дивлюсь на нього.

Вже сонечко зайшло за гай,
ще лиш горить луною,
а попід гай пливе ручай
стяжкою золотою.

Вона у потічок глядить,
румяна, чорноброда;
а біля неї він сидить,
не каже ані слова.

Не мають слів — слова пусті
сказать того не в силі,
які чутя живі, съяті,
ворушать їх в тій хвилі.

Коли на них я подивлюсь,
то з радости німію,
мов до съвятих в души молюсь,
бо я їх розумію...

10.

Чи тяминш ти, мила, старосту,
що пив нам у честь на гостинї?
Мав мову коротку і просту,
а я єї тямлю до нинї:

„Я — каже — вже випив чимало,
та випити більше ще-б можна,
вино ще стоять, як стояло,
а чарка моя вже порожна...

Погляньте, хто шепче там з боку,
не робить належної служби?...
Дай Боже нам бути до року
на вінчаню дружки і дружби!“

Староста сей — бесідник славний!
Розумно говорить і съміло...
Він, чую, і в сватаню вправний —
до нього я мати му діло...

МОЛОХ.

Над Ливаноном небо синє
не мало хмарочки кругом ;
горячий вітер дув з пустинї
і віяв скрізь сухим піском.
Огнем жарило сонце днями,
в ночі, мов ватра, камінь грів ;
над висохлими жерелами
верблюд стояв, зі спраги млів,
зівяла зелень вся з погоди,
змарніла вся краса природи.

Настала в Балбеці посуха,
чума ширila смерть і страх,
валила з ніг людій задуха,
всі крились в тіни по домах.
Як подорожні на оази,
так ждали на холодний час,
молились всі, щоб від зарази
їх милосердний Молох спас,
та все вмирало їх чимало
і в місті мов житя не стало.

До храму Молоха страшного
зійшлись поважні старці,
страшні для народу цілого
обстрижені съяті жреці.
І раду там вони зложили,
як з міста вигнати чуму,
чим Молоха так прогнівили,
що в жертву принести єму, —
аж назначили богу съята
і в жертву принести дівчата.

Лякались всі посухи в місті,
лякались лютої чуми,
та більш злякались, як сі вісти
про жертви стали між людьми.
І ждали всі кінця наради,
кого на жертву призначать,
щоби спасті всіх від заглади,
хто мав померти із дівчат?
Непевний жребій мав рішити,
котрим вмирати, або жити.

На другий день, як з небосклону
скотилося боже сонце в низ
за білі гори Ливанону
і тілько промінь ще забліс
та сяєвом ярким, кровавим
на мурах міста заяснів, —
там перед храмом величавим
скрізь нарід страшно гомонів.

Лунав там плач і съміх і крики
і шал напав товни велики.

Один стояв на Бога лютий,
другій моливсь на майдані;
а велит-бог, з зеліза кутий,
сидів при храмі при стіні.
Як віл, мав голову і роги,
а толуб схожий, як в людий,
погані руки, довгі ноги
і камені замість очей.
Весь чорний був і закоптілий
і погляд мав хмарний, несъмілий.

До рук він дошку мав прибиту,
на ню всії жертви принимав
і в чорну грудь свою відкриту
в огонь страшний на смерть кидав.
Поклавши на коліна руки,
з гори на всю товпу густу
дививсь і ждав на людські муки,
бо грудь без серця мав, пусту.
Сидів так сонно і ліниво
та ждав на жертви терпеливо.

Жреці то Молоха мертвого
там посадили на престіл
і вічно пильнували строго,
щоб хто єго не скинув в діл..,

Вже почали дрова горіти
у божім животі страшнім
і бог почав вже червоніти
на своїм троні каміннім.
Дівчата-ж ті, що мав їх зжерти
в съятини дожидали смерти.

Вже Молох розжарив ся всюди,
від ніг до лоба счервонів,
розлютивсь і з цілої груди
немов ревіти захотів.
Запахли навкруги кадила,
настала всюди тишина
і чули всі, як десь квилила
на пальмі іташка нежурна.
Жреці, до обряду готові,
зйшлися на сходи мармурові.

Загомоніли бубни, роги,
тимпани, труби, сопілки,
скричали матери-небоги,
як з храму вийшли їх доньки.
Хоч люди плакати не съміли,
коли на смерть їх діти йшли,
та жалю здержати не вміли,
стояти тихо не змогли.
Луна ішла від криків, стонів,
плачу, музики і проклонів.

Дівчата гарні, соромливі
зйшли ся без одежі всі

і ждали в купці нещасливі
в плачу, розпуці і страсі.
А зпоміж них найкрасша Ада,
донька купця, така сумна!
Аж застогнала вся громада,
що вмерти мала і вона.
Волосем вкрила біле тіло,
а серце в ній хололо, мліло.

Ось з них одну жреці жостокі
ледви живу до рук взяли,
на сходи вивели високі
і богу в жертву піднесли.
Бог притулив єї до груди,
роздав ся в клубах диму крик —
та заглушили крик сей люди
і съпів жреців і гра музик.
Так дві єще пішло на муки
на розжарені божі руки.

Кричали всі — а перед ними
явив ся Гірам молодий,
очима подививсь гнівними,
а вид мав лютий і страшний.
На Аду глянув безнадійно
і на громадку сих дівчат,
та жрець прискочив неспокійно,
запхав єго в товпу назад.
Як лев, він кинувся сам що сили
в збіговище і щез по хвили.

То Ада вже за хвилю згине
і стане попелом марним,
на віки Гірама покине
і не затужить вже за ним?
І мусить згинути конечно,
щоб місто позбулося чуми?...
А вчера ще собі беспечно,
найщасливійші між людьми,
обое серед пальм сиділи!...
Давайте лук, давайте стріли!

А де царівна гарна ділась?
Спалити мають і єї!
У батька дома притаїлась,
нема єї на майдані!...
І руки в Гірама тремтіли
і весь дрожав від сих гадок,
 побіг домів, ухопив стріли
і з луком вибіг на горбок.
Як лютий тигр, жадний був крові
і скоро ладив лук кедровий.

Ось вже до Ади жрець зближив ся,
за білу руку взяв єї
і — впав, по сходах покотив ся
вниз головою до землі.
То Гірам так із лука стрілив
і в голову жреця влучив,
приміривсь знов і в груди вцілив —
найстаршого жреця убив.

Звалив їх, а вони руками
боролись хвилю зі стрілами.

Та не спинив шакалів стада;
до жертв прискочили вони, —
страшна хвилина — і вже Ада
конала в Молосі в огни.

А стріли круками летіли
на стадо звірів, божих слуг;
в розпуці матери всі мліни
і зойк і крик лунав вокруг.
Ніхто-ж не рушив і ногами,
прикутий ланцухом нестями.

Напала всіх жреців тревога,
втікати кождий був готов...

Де сей безбожник, що слуг бога
стріляти з лука ту прийшов!
Скоренько жертви повкидали,
убитих спрятали у храм,
самі чимськорше повтікали —
і Молох полішив ся сам.

Ану-ж відкрили люди тайну
і смерть їм принесуть нечайну?...

Зворушивсь народ оставпілій,
мов пробудивсь з тяжкого сну.
Там жертви в Молосі горіли,
а ту посеред майдану,
убиті лютою чумою
лежали купи неживих...

Зжахнулись люди і товпою
пішли здалека від мертвих
до дому з думами журними, —
аж Гірам появивсь між ними;

„Заждіть! Там в грани ваші діти,
а чи царівна там горить?
Що мала з другими згоріти,
то в батька схована сидить!
Невільницю за ню підставив,
з жрецями змовивсь, заплатив,
з маєтками у храм відправив
і бога так і нас здурив.
Ходім у храм, жреців побемо
і в жертву богу принесемо!“

Так він сказав, а вколо нього
зібрались родичі дівчат;
у храм пустило ся з них много,
та гнеть вернули ся назад.
„Ану-ж тепер чума устане,
а бог скарає сам жреців?
Заждім!“ — сказали всі міщани
і тихо розійшлися домів.
А Молох довго ще курив ся
і довго дим і чад стелив ся.

Сім днів всі ждали неспокійно,
непевні завтрішнього дня, —
сім днів минуло безнадійно
і вмерла цеодца сім'я.

Палила дальше ще посуха,
чума ширіла смерть і страх,
валила з ніг людій задуха,
всі крились в тіни по домах;
а бог сидів собі ліниво
і ждав на жертви терпеливо.

Настало ніч. Заснули люди
тревожним неспокійним сном
і тишина настала всюди,
лиш теплий легот дув часом,
за містом шакаль вив понуро
і гай циприсів десь шумів,
а місяць на сгорнілі мури
світив і в мармурі блестів —
і по землі далекі тіни
кидали дерева і стіни.

Далеко чорною стіною
сягав у небо Ливанон,
дрімали гори, вкриті тьмою,
аж крик якийсь сполошив сон.
По півночи було вже, пізно,
вже місяць заходив блідий,
як люди десь скричали грізно,
а їх зловіщий крик сумний
загув у почорнілих стінах,
як голос пугачів в руїнах.

При храмі чорного ідола
зібрались народу товпи,

а бог дививсь на них з престола
і мовчки ждав, чого прийшли.

А ті питались лиш покірно
про те, чи ситий їх дітьми,
про слуг, що так служили вірно,
і про конець який чуми.

Та бог не говорив з товпами,
а Гірам обізвавсь словами:

„Сидить собі наш бог в спокою,
на нас зпід лоба задививсь —
такою жертвою страшною
не наситивсь, не вдоволивсь !
Та щож він зробить, як не може,
хоч кажуть вам, що має власті ?
В нічім вам Молох не поможе,
а все зжере, що нарід дасть ;
молитов ваших не почує —
а ваших жертв не потребує !

Не шле він на нікого кари,
не мстить ся ні на слугах злих,
він помічний збирати дари,
бо сам є наймитом у них.
Жреці давно себе здурили,
а нас обманюють тепер —
і так вам марно попалили
безпомічних дочок, сестер !
Вже знищив Молох жертв так много,
а нам так з ним, як і без цього !“

І Гірам тяжко зажурив ся,
коли на Аду спогадав,
на бога гнівно подивив ся
і враз з людьми єго напав.
Хоч Молох був з зеліза кутий
і мармуровий мав престіл,
та як завзяв ся нарід лютий,
звалив ся бог безсильно в діл.
На землю з громом впав розбитий
і пошлом з дівчат покритий.

І втішно всім, що се вчинили,
і лячно, бо то бог лежав,
ось ждуть, чи всій помруть в тій хвили,
та бог не встав і не скарав.
Зелізо на землі лежало
і бога не лякавсь ніхто...
Над ним кількох вже розмишляло,
як знов зложити би єго...
Жрецї-ж не ждали в храмі скону,
були вже в горах Ливанону...

ЧОРТОВА СКАЛА.

→: КАЗКА. ←

—♦—
У темну ніч на Чортовій скалі
сидів старий Антилко бородатий
і на сича дивився на гилі,
що противнього сів на бук кріслатий.
Дивився хвильку, поки злість прийшла.
Тоді він кинувся, наче птах крилатий,
і кігтем учепився єго крила;
схопив сича, вдушив, у пропасть кинув,
зубами цокнув, аж луна пішла,
і знову на скалу проклятий злинув.
Десь лилик понад ним зашелестів —
і він в руках Антилка зараз згинув,
без крил у пропасть мертвий полетів;
за ним ще камінь скорий покотився...
Так чорт старий показував свій гнів.

Іще за дня він дуже розізлився:
сидів він мовчки у своїй норі,
в темності куняв, съвітом не жутився,
аж ту нараз почув геть на горі

понад собою голосну розмову.
Було весело, гарно на дворі
і сонце зогрівало всю діброву.
Антипко у щelinї сів тісній,
поглянув — і дівчину чорноброву
побачив там і молодця при ній.
Вона так щебетала, як пташина,
а він в задумі поринав сумній.
„Оттак, Степане — мовила дівчина —
твоєю буду, тілько ти добудь,
коли ти справді ліцарський хлопчина,
мені тих скарбів, що в печері суть
у тій скалі, що так дуднить під нами.
Чорти тих скарбів вічно стережуть.
Ото-ж ти побори ся із чортами,
возьми у них бogaцтво їх страшне,
мені віддай се власними руками,
а я тоді повірю, що мене
кохаєш ти і гинеш все за мною,
ти раю мій, ти сонечко яснé“.
А хлопець похитав лиш головою:
„Ти знаєш — каже — як тебе люблю.
Не налякаєш ти мене борбою,
для тебе я усе-усе зроблю
і зпід землі тобі всього добуду,
нехай і душу власну погублю!
Ти хочеш скарбів? Я їх мати буду
і зложу їх тобі у ніг твоїх;
я не злякаю ся тяжкого труду,
коли-б я тілько працювати міг“

для тебе, лиш для тебе все, кохана,
а ти мене кохала більше всіх.“

Се діялось на весну дуже зрана
і до закоханих сих молодят
всьміхала ся уся краса весняна.
І не дзвенів так гамір пташенят,
як єї слова вродливця молодого.
Бажав він любці скарбів і палат,
собі-ж він не бажав з того нічого.
Для неї все зробити він хотів,
щоби кохала лиш єго одного.
Антипко слухав пильно тих їх слів
і усьміхав ся, злобний і проворний;
а далі взяв єго на хлопця гнів:
Бач, думав він, який удавсь моторний,
гада розбити мій захист камінний.
гадає, що відвічний камінь чорний —
пісочок до забави для дітей.
Ого! небоже, кинув я єї скали
не для пустої іграшки людий...
Не втнеш, дитинко! Вже ту трібували
добутись до печери не такі,
вік шпортали в скалі і повмирали.
Тай для кого-ж то труди так тяжкі?
Для любки?! Ну, пильнуй ся, мій небоже,
щоб не пошила любка в дураки!...

Гадав собі Антипко, що се може
оттак собі закоханий повів,

щоби його дівча кохало гоже,
а тимчасом ще вечір не наспів,
прийшов Степан, скалу як слід оглянув,
поважно обійшов з усіх боків,
на верх заліз і при щелині станув,
що чорт єї в опоці розколов,
з кишені виняв цъвіт, що вже зівянув,
поцілував, склав на серце знов
і каже: „Завтра вже зачну роботу“ —
та радий зі скали у низ зійшов.

Антипко чув се і в нічну темноту
з печери виліз, на вершечку сів
і зажуривсь. Тяжку він мав турботу :
в печері на старі літа собі сидів.
відвик від криків, гамору і гуку,
аж побратим якийсь туди завів
єму закоханих на довгу муку ;
бо вже-ж тепер засне лише в ночі,
а в день здуріє від тяжкого стуку.
Тому і метивсь Антипко на сичі,
на лилику малім нічнім нетязі,
і довго думав, мовчки сидячи,
дивуючись Степановій відвазі...

На другий день ще сонце не зійшло,
Антипко спав по тій нічній розвазі,
аж чує — грим ! в печері загуло
і він збудив ся ; скочив у щelinu,
глядить : Степана лихо принесло !
Прийшов уже у досвітню годину,

приніс гаки, лопати, джафани —
і став рубати камінь без упину.
Як приступив до чорної стіни, —
аж іскри сипалися, а в діброві
гуло від гуркоту і від луни.
Не легко приходилось Степанови
рубати почорнілу ту стіну,
та він не дбав про се ; твердий у слові,
съпівав собі і думку мав одну,
одну лише : „Я скарб отсей добуду
і за велику працю та трудну
дістану любку і щасливий буду !“
Лупала ся помаленьки скала,
а молодцеви від тяжкого труду
котив ся капельками піт з чола.

Антилко лютий був ; надувесь суворо
і застогнав, печера загула :
„Стрівай лишень, паничу, не так скоро
добудеш ся до мене — я тут пан !
Минесь охота і часу мине ся споро“.
Антилкови здавалось, що Степан
по днях кількох роботу всю покине,
побачить, що слабий єго джафан,
звевірить ся і сяде, відпочине,
подумає, що дармо працював
і відрече ся хитрої дівчини ; —
а він кидати праці не гадав !
Минали скоро дні весни за днями,
а він чим далі більш охоти мав,

своїми слабосилими руками
валив домівку чортову страшну
та бавив ся веселими думками.
По днях кількох в опоку камінну
заліз, немов червак сей ненажера,
і стукав там невпинно об стіну.

Працює він і чує, що печера
щораз то близше нього вже дуднить.
Аж чує раз: ворона чорнопера
так зично десь на дереві кричить,
мов заяця нашла собі мертвого.
А в камінному хіднику сичить
безкоста гадина, повзе до нього
і за собою ящірки веде...
Він вибіг скоро з хідника страшного
на ясний день і дивить ся: іде
панок якийсь і пса собі провадить.
„Ну, каже, заким розібеш тверде
камінє, любка іншого принадить.
Тепер для примхи дурить дурака.
а прийде час: вона тебе і зрадить.
Поглянь, яка у тебе вже рука:
оден мозіль страшний, пекуча рана ..
Дівча — мотиль, а праця так важка“.
„Неправда, крикнув він, моя кохана
такої праці гідна — се-ж мій рай!
І серцем не така вона погана,
як кажеш ти. Геть сатано, щезай,
бо джағаном убю — і ти охоти

мені зневірою не відбирай!“
І щез нанок і пес; оба як кроти
у землю впали; страх Степанів зник
і він вернув наново до роботи.

Працює тиждень, місяць: вже хідник
зробився просторий, як яка пивниця.
Степан до тьми і сирости привик,
рубає, довбає що дня, спішить ся,
аж ось одного дня у хіднику
він чує: краче знов зловіща птиця.
Взяв він підйому в руки преважку,
стіну ударив, слухає, що чути:
вже не дуднить вона, як спочатку,
печера десь далеко мусить бути,
хідник іти повинен не туда...
Зітхнув Степан і виліз відпічнути,
усів на камінь, думає: біда!
А на дворі смеркалось, вечеріло
і пташка вже верталась до гнізда.
Степан задумавсь; утомилось тіло,
на ум лягли зневіра, сум і страх,
і серце з туги занивало, мліло.
Мій Боже, він моливсь на вколішках,
подай мені страшну, нелюдську силу,
щоб молот блискав громом у руках
і я здобув собі дівчину милу.
Коли ж мені не суджена вона,
возьми мое жите і кинь в могилу!

І він заснув. Настала ніч ясна,
на небі засияли місяць, зорі
і налягла діброву тишина.

Бренять тихенько комарі в просторі
і низом тягне легот запашний,
горою-ж лилики кружляють скорі.

І снить ся Степанови сон страшний:
немов сидить він на якісь забаві,
в комнатах ясно, воздух аж душний,
музики грають танці величаві,
а з милою его все ходить хтось
та тихо шепче їй слова ласкаві.

Панич якийсь! Єму у сні здалось,
що любка говорила так про нього:

„Раз, каже, от недавно довелось
мені піznати хлопця молодого,
такого чудного, що просто съміх!
Він гарний був, не мав і серця злого,
та тілько -- ну, та обмавляти гріх...

Казала скарбів я ему шукати
в скалі і він прирік добути їх.

Я, каже, буду тяжко працювати.
лиш ти люби мене, значить ся: я!

І чую, не вертає вже до хати
щось другий місяць, тілько там що дня
лама камінє -- от як піддурила,
бо він мені не пара, не рівна”...

Як се почув Степан у сні, що мила
так радо відреклась его тещер,
така розпуха серце оповила

гадюкою, що він трохи не вмер ;
хотів кричати, голосу не стало...
Нараз збудивсь і очі як протер,
отямив ся — і ще часу чимало
пройшло, нім він думки зібрав свої...

Довкола у природі все дрімало
і ранна мла стелилась по землі.
Десь гомоніла пісня соловія
і гавкала собака у селі.
Помалу у Степана сонна мрія
щезала з памяти і жаль пройшов,
а в серце заходила знов надія,
А таким сонечко зійшло, він знов
був при роботі у норі підземній
і джағаном рубав, аж гук ішов.

Невесело було в пивници темній,
там промінь сонячний не засьвітив
в непривітній темноті і таємній,
а звід пивниці душу мов давив
та на Степана все грозив упасті ;
та він про се не дбав, робив, робив
і скорше не гадав джаған відкласти,
аж поки скарб буде в его руках.
Сказати легко ; скарб у чорта власти,
а чорт проворний, щле зневіру, страх,
жалібними думками душу мучить,
ставляє мари мовчазні в кутках,
і думає, як тим усім докучить

та перепон усяких накладе,
Степана певно з любкою розлучить.
А тимчасом Антипко жде і жде,
Степан працює, що аж мліє з муки,
і вже хідник єго в той бік веде,
де чорт сидить, хоч сядь і плач з розпуки!
Га, думає Антипко, вже пора
тебе завзятого дістати в руки!

В основах затрясла ся вся гора,
мов з себе скинути скалу хотіла,
а у скалі Степанова нора
нараз лискучим съвітлом засніла,
зробилась довга-довга без кінця
і в ній музика десь загомоніла.
У гору піднялась і стеля вся
і стіни розступили ся широко;
і виріс гай, рожеві деревця,
і водограї триснули високо.
Степан приник, бо ще таких чудес
ніколи не видало людське око.
Нараз весь жаль єго і смуток щез,
він станув і заслухав ся в музику,
немов у пісню ангелів з небес.
На гай поглянув, съвітлість ту велику,
на шемраючий тихо водограй,
і крикнув з радости; від сього-ж крику
луна пішла весела на весь гай.
Підскочив, наче хлопчик малолітній,

і знов дивив ся довго на сей рай.
Там рожі зацвили, боз синьоцьвітній,
і запах чарівний пішов від них,
моріг покрив земельку оксамітній,
по ньому рій мотильків золотих
снував ся, наче хмарочки легенька
а легот що подув, то знов затих.

Стойть Степан, сьпіває сам стихенька,
аж дивить ся на стежечку: біжить
до нього просто ласичка біленька,
стає собі, мов зі страху дрожить,
то дивить ся розумно очи жмурить,
то скаче, крутить ся, то знов лежить.
Побіг Степан туди, вона же дурить,
біжить у гай, Степана там веде;
Степан біжить і вже єго не журить
непевність жадна, що з того буде.
Вловити хоче ласичку ту звинну,
а по що, не питає, тільки йде та йде.
Аж як зайшов у запашну соснину,
нараз десь щезла ласичка мала,
а замість неї він узрів дівчину.
Вона така красавиця була,
що на коліна впав він перед нею
і слова не сказав. Вона-ж прийшла
легенько так, мов не ішла землею,
до нього і сказала: „Хлопче, встань!
Коли пристанеш, буду я твоєю
і жити му з тобою там от, глянь,

де палац мій сияє мармуровий“.
Степан на неї глянув: очи — грань!
Огонь пекольний в них горить чудовий,
від того жару він аж затремтів
і дур якийсь могучий, безтолковий
напав єго, він станув, занімів,
дивив ся довго і вкінци озвав ся:
„Хто ти і хто тебе сюди привів?“
„От красче-б ти, мій хлопче, не питав ся!
Прийшла я раду добру дать тобі,
щоб ти за любкою не побивав ся.
Не вір ти їй зрадливій сїй любі,
вона тебе обманює, невірна,
мене кохай, мене возьми собі“.
Степан мовчав і туга, страсть незмірна
взяла єго по любці по давній.
А та дівчина, мов ягня, покірна,
стояла й моргала зпід чорних вій
очима на вродливця молодого,
що той аж млів в знесилі чарівній.
Нараз вона прискачила до нього,
припала до грудий і обняла
і — щезла... А зпід терену густого
явилася гадина і ящірки вела.
Ага! — Степан подумав, вже я знаю,
що за дівчина ти собі була!
На грудях хрестик золотий я маю;
як доторкнув ся лиш єго лихий,
не стало ні єго, ні всього раю.
Де справді дів ся привид чарівний?

Нема уже! Степан побачив знову
хідник холодний, темний, камінний...

Він кинув сю пивницю нездорову,
щоб охолонути по всім страсії,
і вийшов на хвилину у діброву.
Вже літній ранок був і по росії
сопілки гра здалека розлягалась.
Степан зітхнув і зникли мрії всії,
лише на серцю туга ще осталась.
Бажав він любку бачити свою,
впевнить єї, щоб зради не лякалась,
его потішила за працю всю
і додала нової ще охоти.

Ще тілько, думав, стінку розібю
і не богато маю вже роботи,
печера вже лунає при мені,
щелину треба ширше розколоти,
зробить діру у камінній стіні —
і скарб добуду, мов оріх з лушпини,
дам їй і проживем веселі дні!
Ото-ж то буде радість для дівчини!
Щасливий я тоді собі спічну,
зробивши все для любої дружини...

З думками сими в нору камінну
він знов заліз і там рубав завзято.
Як виліз, то застав вже тьму нічну
в діброві, а на небі зір богато.
Він сів, щоб троха душу відвести. —

На другу днину припадало съято.
Степан гадав до милої піти,
явити ся у неї так неждано
і скарб добутий в дарі принести.
В ночі було в печері страх погано :
при смолоскипі бачив він гадюк —
тому й рішивсь залізти там аж рано,
з собою взяти съвітло, хрест і друк,
съячену воду, крейду те-ж съячену,
і так добути скарб з Антипка рук.
З тим наміром поклав ся на зелену
мураву біля входу хідника,
на руку голову опер струджену —
вона була мов олово важка —
і втомлений заснув, немов дитина,
так твердо, хоч постеля не мягка...

Прийшла сумна опівнічна година.
Нараз десь грізно скрикнула сова,
зашелестіла листем деревина,
під вітром подалась мягка трава,
і стихло все... Ще лиш верхи високі
руша вітрець, що тихо подува...
А в хіднику щось ходить, чути кроки,
мов звір іде, бо ратиці тріщать,
сопе і стогне в тій норі глубокій
і чути, миши десь малі пищать.
Минає хвиля — й видко стать погану,
якусь страшну рогату черну стать.
Антипко се приходить ку Степану,

бере єго, злітає понад ліс,
летить кудись у сторону незнану...

В якесь далеке місто він заніс
єго і там збудив в якомусь домі,
змінив єму уста і очі й ніс,
сам замішавсь між людьми незнайомі
і перекинув ся у панича
тай віддихає по тяжкій утомі.
Степан дивує ся, не добача,
що стрій весільний вже на собі носить.
Аж дивить ся: іде якесь дівчина
до нього просто і до танцю просить.
„Простіть, не вмію, — скоро відповів —
до танцю маєте ту хлопців досить“.
Чогось він лютий був, мов зрозумів,
що тут рішилась доля неласкава.
Нараз свою кохану він узрів
і перед ним закрила всіх темрява...
Іде вона, на голові вінець,
весела, рада, прибрана як пава,
на пальци обертає перстенець
і каже так до пана молодого:
„Раз у мені влюбив ся молодець,
хороший хлопець і без серця злого,
та тілько бідний був, гроша не мав,
і вихованя не було у нього.
Подумай, мицій, він нї не гуляв,
нї між людьми не вмів як слід найти ся ;
ходив, як чорна хмаря, і мовчав.

І не сказала я єму: от відчепи ся,
а завданє тяжке єму дала.

Раз ми собі до ліса поплели ся,
а там висока Чортова скала.

Казала скарбів там єму шукати —
і більше вже із ним там не була.
А він сказав: „Я буду працювати,
лиш ти люби мене — значить ся: я,
і чую, не вертає вже до хати
четвертий місяць, тілько там що дня
лама камінє — от як піддурила,
бо він мені не пара, не рівня!“

Як се почув тепер Степан, що мила
съміялась так з єго любви і слів,
така розпуха серце оповила,
що він упав на землю і зімлів.

Панич-Антипко скочив гнеть до нього,
на плечі взяв, утік і полетів
наново до гнізда свого страшного.

В діброву залетів і на моріг
поклав єго ледви-ледви живого...

Степан ще довго мовити не міг,
відтак позбувсь пекольної турботи
і наче пес припав до чорта ніг,
обняв їх і сказав: „Я знаю: хто ти!
Убий мене, прошу тебе, убий,
бо до житя не маю вже охоти!“
Схилив ся над Степаном чорт старий
і пожалів єго: „Тяжка наука

на віруючий вік твій молодий...
Убитъ тебе для мене то не штука,
та жаль мені, вертай домів назад ;
вже в тобі загніздила ся розпуха,
звевіра до людий — я сьому рад,
мені таких до діла все потреба...
Множіть ся, недовірки, я ваш брат,
з вас будуть слуги пекла, а не неба !“...

МІСИОНАР.

Вже вежник помолив ся з мінарета
до Аллаха й пророка Магомета
і місяць виглянув уже зза хмар,
коли від хорошого християнна
вертав повільним кроком старовина,
бессильний, згорблений місіонар.
Вертав самітний з дарами святими
пустими улицями камінними.

Невеселі думки єго обсіли,
як гайворони душу налетіли
тепер, коли від хорошого вертав ;
без роду на далекій сїй чужинї,
самітний, наче пальма на пустинї,
віку свого тяжкого доживав.
І лята смерть ішла уже з косою
слідом за старістю єго сумною.

Мій Боже добрий, думав старець сивий,
де виріс я, де хлопцем жив щасливий,
а де менї вмирати довелось !

На півночи мое жите дитинне,
в Арабії мое жите пустинне
без гомону, як легот пронеслось...
І тілько щастя мав — жите хлопяче,
а ту ніхто за мною не заплаче...

Іде старий місіонар, аж чує:
хтось так ридає тяжко і сумує,
аж улиці плачем гудуть сумним.
Не плаче се одна якась людина,
а плаче се мабуть ціла родина,
лише не знати, де се і по ким?
Аж як в один заулок він заглянув,
почув усіх ридаючих і станув...

„Ой батьку наш і пане, наш верблюде,
кормильче дому, що тепер з нас буде?
Хто дасть пораду бідним діточкам?
Ти наша поміч, слава, втіха й сила,
і нам тебе бере уже могила!
Щож ми почнем без тебе, горе нам!“
Так плакала родина в стінах дому
по батькові, по Арабі старому.

А при воротах дому посідали
плачки наняті й тяжко нарікали:
„Ой шкода, шкода, шкода нам єго!“
І вірний пес, задравши в гору рота,
понуро вив та за тяжкі ворота

старавсь з подвір'я утеchi свого.
Місіонар стояв у тіні скритий,
риданем сим здратований, прибитий.

І смерти він бажав собі в тій хвили,
тих сліз, що тіло Араба зросили,
того плачу жіноч, плачок, дітий.
Єму здалось, що легко умирати,
з чутем, що мав кого в житю кохати,
і сам любов нахόдив у людей;
з чутем, що так безслідно не загине,
як пил, що з вітром по пустини лине...

Коли ж на хвилю плач замовк тужливий,
то пісню чув здалка старець сивий —
то вартівник нічний сьпівав собі:
„Живий королю, що всі мисли знаєш,
ти, що не спиш ні раз і не вмираєш,
о пане наш відвічний, честь тобі!“
Побожний сьпів вартівника нічного
бентежив душу й ум старця сумного.

Купалось місто в місячнім проміню,
місіонар стояв покритий тінню
непорушно і слухав ще плачу цього;
бажав потіхою християнина
потішити родину поганина
та сумнів не пустив туди єго.
Чи-ж рай їх не потішить їх в потребі?
Хиба-ж там гірше, як у нашім небі?

Невеселі думки на душу сїли,
як гайворони враз заклекотіли,
збентежили побожного старця,
що одинокий на чужій чужині,
неначе пальма на сухій пустині,
вікови свому дожидав кінця.
Сумний вертав він з дарами святими
пустими улицями камінними...

ДИТИНА.

Ей, пане, не женіть ся, я вам раджу !
Чи трудно жити вам самому ?
На що вам брати з хвилею потіхи
цілі літа журби до дому ?
Невже ви волю ціните так мало,
що вам жите вже осоружне стало ?

Ви усміхаєтесь, не вірите, мій пане ?
Які ви всії недовірчivі !
Авжеж, не всім жите іде погано,
бувають люди і щасливі ;
але й бува в подружі стілько лиха,
що красша одинокість мирна, тиха.

Я не кажу про злидні, недостатки,
що всю любов притьом затроять ;
вони убуть гармонію подружину
і струни згоди геть розстроять ;
ви думали найти жите спокійне,
а ту попали в горе лиш подвійне.

А ѿ так буває: муж заслабне, жінка,
або положить ся дитина —
тоді усі тремтять одно за друге,
що пеклом стане вся родина.
Одно без другого не обійде ся —
і клопіт вічний в хаті не міне ся.

Ви знаєте: дітій у мене трое.

Тепер собі здорові ходять,
ростуть собі роскішно і без журно,
та тілько бучі в хаті зводять;
та кілько клопотів я мала з ними,
з моїми пестіями дорогими!

Недавно пошесть забирала діти:
діфтерія і шкарлятина.

Що вже дітій я пильнувала в хаті,
ні! занедужала дитина!
Посоловіла донечка неждано,
в ночі захрипла — ов, погано!

Не жду я, поки ранок зазоріє,
по лікаря шлю зараз мужа;
сама стою, дивую ся дитині,
що лиш лягла і вже недужа!...

Приводить батько лікаря з собою —
а той лиш крутить мовчки головою.

Ох, падоньку нещасний, вічне горе!
Що лиш підвів ся муж з постелі,

що лиш прийшла до себе я потрохи —
і маєш знов журбу в оселі!

Мій муж поблід... погану має вдачу,
надію зараз тратить, я-ж не трачу.

Робіть і се і те! — лікар порадив —
дітий ту других не пускайте.
і парню дома для дитини зладьте, —
самі-ж надії не теряйте.

„Надії не терайте!“ — вже ми знаєм!
Втішати — се у лікарів звичаєм.

Пішов собі, а я осталась з мужем.
На ліжечку сопить Галюся.
мій жуж сидить, з хреста неначе знятий,
а я стою, кругом дивлю ся,
думок не розберу і слізози душу...
Ні, годі я спокійна бути мушу!

„Татусю, не сумуй, якось то буде.
Що тут поможе сумувати?
От радше треба перенести з ліжком
синів до другої кімнати.
А ти, Марисько, цеглу грій і воду!
Ще перебудемо і сю пригоду!“

Приказую я їм — а тут у грудях
болить мене, болить так дуже!...
Що то! одно дівча було у хаті
і то тепер лежить недуже!

Так жалісно глядить на мене — Боже!
а слова вже промовити не може.

Га! божа воля! Покоритись треба,
коли прийшла така година;
та жаль мені, так жаль, бо що вже хлопці,
а то вам ангел — не дитина!
Волосечко, як лен, таке жовтеньке,
а личенъко румяне та кругленъке.

Я правду вам скажу: синів люблю я
і пустувати не бороню,
та чось — сама того не розумію —
бажала я все мати доню,
бо доня прихильнійша все до мами
і скоршє годить ся з єї думками.

Тай почалось! Лікар приходить тричі,
у горло дивить ся дитині,
а я тремчу, стою немов на грани
та жду, чи чим потешить нині.
Лікар здвигає байдуже плечима,
а я его трохи не з'їм очима.

В ночі не сплю, у день не їм, не дбаю,
роблю усе, всього трібую,
з дитиною кладусь на ліжко в пару
тай парюсь, мов сама хорую.
Вона мене обійме все за шию,
а я при ній у парни тій аж нию.

Ще день як день, за сим і тим мине ся,
а ніч прийде, хоч гинь з розпуки,
думки, як чорні гайворони крачуть,
що млієш з туги, жалю, муки.
І не опреш ся привидам, тревозі,
дитя ведеш по божій вже дорозі.

Гадала я: ось виросте дитина,
за кілька літ пішли до школи
і виховаю добре, як царівну,
щоб не зазнала зла ніколи;
а там, колись, і замуж видам гарно,
щоби жите єї не щезло марно.

Та ось тобі й весілє маєш в хаті!
Хиба готов на смерть сорочку
і клич попа, нехай вінчає зараз
з могилою кохану дочку!
Вже наче чую, як на домовину
паде земля, засипує дитину...

І біль страшний проймає серце, душу,
від привиду самого млію...
Не дам, не дам я вам дочку ховати,
не дам сковати ту надію!
Аж буджу ся нараз, немов з просоня
і слухаю, як тяжко диші доня.

Мій муж на кріслі спить, слуга дрімає,
на столику палає съвічка,

годинник так протяжно пяту звонить,
минає так четверта нічка,
а на дворі осінний дощик росить
і вітер по заулках всіх голосить...

Нарада лікарів! чи ви видали
коли отсих судів суворих,
що на жите, або на сиру могилу
засуджують смертельно-хорих?
Я мала дома їх і засуд чула
і гостий сих ще досі не забула.

Рішили штучну вставити гортанку,
а поки-що ще день пождати,
казали справити все, що потрібне,
і байдужé забрались з хати.
Такої ночі, як потім я мала,
я ще ніколи не переживала.

Якась нестяма, дур якийсь могучий
мені закрили ум і очі,
ходила я з годину, потім впала
і пролежала до півночи.
Збудила ся: туде у місті буря — —
не дам я різати доньку, як куря!

„Не дам, не дам! при тім померти може!“
туде мені в души і усі,
встаю скоренько з ліжка і як пяна
іду до ліжечка Галюсі.

Нічого! спить собі, моя кохана,
і спить так тихо до самого рана.

І що ви скажете, як я настала,
до різаня не допустила!
Нехай, кажу, побачимо, що буде,
в дитині є велика сила;
Їй нині лучше, може то мине ся
і без ножа Галюся обійде ся.

В полуудне усміхнуло ся маленьке...
Мені мов сонце засвітило!
На ляльку пальчиком вказала мовчки
і „мамо“ шепнула так мило!
А не минули ще зовсім і три дні,
минула вся моя журба і злидні.

Дитині вже прочистило ся горло,
вже стала помаленьки їсти,
пестила ся зі мною, обнимала
і з рук мені не хтіла злізти.
Відтак за те, що збавила небіжку,
я відлежала дві неділі в ліжку...

О Боже, як би діти памятали,
як родичі для них терпіли,
вони-б що дня сліди їх цілували,
вони-б любити їх уміли!
Хто-ж любить, батька, матір і родину,
той нелюдом не стане й на хвилину.

Галюсю, що-ж? чи виспала ся добре?

Ходи до мене на коліна!

А може ти підеш до того пана?

Тебе возьме він і без віна ..

Не хочеш? Ай, яка-ж бо то некречна
і о будуччину свою беспечна!...

Як ти замурзала ся! от-то панна!

Чи того пана любиш, Галю?

Не любиш? А кого-ж ти любиш? Маму!

От має мама власну кралю!...

Така то, пане, радість у родинї:

три тижні мук за те, що добре нині...

НОВИК.

⇒ ОПОВІДАННЄ. ⇐

Була раз міщанка, убога вдова,
ї сина ховала Івана,
одного лиш мала, а ѿ того дала
у школу учитись на пана.

Минають два роки, учитъ ся Івась,
пішли на nauку дві ниві;
минає і третій, четвертий ще рік —
як син так і мати щасливі.

Вдоволена мати, що вчить ся синок,
і шле єму, що тілько може;
не жаль ѿ і ниви, худоби не жаль —
колись чей і син ѿ поможе.

Щасливий і син, що біди не зазнав,
бо мати про него журилась;
він добре учив ся на втіху вдові,
що ним перед съвітом чванилась.

На п'ятому-ж році убога вдова
не мала вже що й посылати,
остала ся їй тілько нивка одна
і стіни старенької хати.

Журилась вона, бо Іван прислав
зі школи немилій вісти :
не вмів собі раду у съвіті давать,
а все забагало ся юсти.

В зимі простудив ся і тяжко заслаб,
так тяжко, що тілько вмирати ;
два місяці у шпитали пролежав,
аж ось і приїхала мати.

Так плакала, бідна, що серце єго
аж нило у грудях з розпуки,
бо мати змарніла і згорбилась так
і з праці попадались руки...

Піднявшись з постелі нараз десь пропав,
ні слуху про него, ні диху, —
побачив будучність і мабуть злякавсь,
у вічі заглянувши лиху.

І де він подів ся, не знала вдова,
не мовив і слова нікому !
Шів року питала і їздила скрізь,
а далі й вернула до дому.

Так пташка безпера упаде нераз,
як буря гніздом заколишев,

на землю, голодна залізе в лабаз,
там очи замкне і ще дише. —

А мати літає довкола гнізда,
так пильно шукає дитини,
квилить так жалібно, нічого не єсть,
а далі в знесилії спочине.

Коли-ж тілько голос почує з трави,
стрілою з гнізда там упаде,
дитинку найде, хробачка їй подасть
і з радости там і присяде.

2.

І плакала ревне убога вдова:
„Ой сину мій, рідний мій сину!
І де-ж ти подів ся та хто мені взяв
тебе, мою втіху єдину?

Бажала я вивести в люди тебе,
а вивела в сьвіт на загладу...
Чого-ж ти злякав ся, Іваночку мій,
що тяжко найти собі раду?

Було-ж повернути до дому назад,
були-б ми обое бідили,
а ти загирив ся між злими людьми...
І де-ж ти, мій синочку милий?...“

Чувала вдова, що Івасьо єї
поїхав до краю чужого,

учить там дітий і живе так з того
та надієсь щастя другого.

І думка у неї була, що ось він
вже верне небавом з чужини,
за гроші зароблені школу скінчить
і все таки вже не загине.

А вістки про себе тому не дає,
бо гордий він дуже і впертий;
не знає, що мати в непевності сїй
ні жити не гідна нї вмерти.

Втішає себе як лише вдова,
раз тужить, як скіпка марнє,
то знов набирає відваги вона
і знову не тратить надії.

А ж чує вона від побожних прочан
про сина предивнії речі,
що в Красному Лузі у монастирі
він ходить у рясі чернечій.

Дивує ся мати, мовчить цілій день...
Під ніч помолила ся Богу
і клунок на плечі — та сина шукать
пішла у далеку дорогу.

3.

А в Красному Лузі стояв монастир
великий, старий, грубомурий;

на криші єго там берізка росла,
а чорний був він і понурий.

На церкві висока вежа камінна
сягала над липи високі,
на ній був годинник, що тихим черцям
години числив одинокі.

Довкола чудовий горóд був і ліс
сосновий, старий та тінистий,
і з зимного, ясного там жерела
струмочок котив ся сріблистий.

В тім лісі в зимі, як у церкві в ночі,
так тихо було і сонливо;
часом відізвала ся тілько сова
і крук десь закракав храпливо.

За те-ж на весні соловії гучні
пісні чарівні виводили
і голос їх милий по лісі лунав, --
черці все їх слухать ходили.

І дивно їм в ухах щебетане се,
неначе подзвінне, дзвеніло,
мов плач, що житя не зазнали вони
і серце їх закаменіло.

Вони не жили вже для сьвіта сего,
не чули вже роскошів земних,
вони вже думками потонули всі
в посмертних годинах таємних.

4.

У Красному Лузі у монастирі
була і модбдців громадка;
вони привикали землі не любить
і в раю вітала їх гадка.

Між ними жив нóвик блїдий і сумний,
наляканий злою судьбою,
що жаль мав до съвіта, бо съвіт запізнав
єго з навісною бідою.

Він був молодий і що тілько встутив
в сї тихії мури чернечі,
і мрії у него були ще нераз
буйні і палкі, молодечі.

І з досъвіду власного знав він лише,
що в съвіті не дасть собі ради,
бо в кого відваги нема до борби,
той марно, безслїдно пропаде.

З думок сих на сповіди він сповідавсь
найстаршому черцеви,
той слухав уважно і в очі дививсь
блїдому молодцеви.

„Два роки прожив я, мій отче, в бідї
такій, що ховай мене Боже!
Вже мати усе продалá, що могла,
а більше ніхто не поможе.

На місяць десятку я сам заробляв
та не покланяв ся нікому;
з того-ж анї жити, анї вмерти не мож
у містї дорогому.

І вчитись не міг я, як нужда така
зловила мене в свою сїтку;
сюди і туди я крутив ся що дня,
як пташка заперта у клїтку.

Не бачив я съвіта в рожевих красках,
не мав і охоти до труду,
не дбав, по яких то тернєвих стежках
колись ходити буду.

Були пориваня у мене також,
огнем вони ясним горіли,
та злидні зливали водою їх все,
димилисъ вони, а не гріли.

Я мешкав у сторожів бідних лїта,
і бачив жите їх погане;
і думка у мене взяла ся така:
хто бідний, той бідним остане.

Нехай і діб€ ся чого, то біда
полишить на віки признаку:
все буде невільником більших панів,
робітником чорним у фраку.

І по що дала мене мати до шкіл
тим злидням тяжким на поталу?

Ще піря на пташці не видко було,
вже кажуть : Літай-но помалу !

Вона розмахнулась, рванулась з гнізда —
та в воду упала холодну !
А хвиля несе єї скоро, несе
і топить безсильну, голодну.

В зимі простудивсь я і тяжко заслаб,
так тяжко, що тілько вмирати,
два місяці довгі як Лазар лежав,
аж ось і приїхала мати.

Так плаче, старесенька ! Серце мое
аж ние у грудях з розпуки !
Сама так змарніла і згорбилась так
і з праці попадались руки.

Що-ж я їй поможу ? Я сам ледви встав,
вже стратив пів року у школї.
Де дітись тепер ? що чинити тепер ?
Хоч гинь між людьми і на волї !

Вжеж воля є мила, коли чоловік
на кожному кроці їй годить.
Та хто єї має ? Всі люди в ярмі
і кождий невільником ходить.

І кажу я мамі : Тепер поки що
не буду я в місті сидіти,
а виїду зараз куди на село
учити людські діти.

Від'їхала мати до дому, а я
шукав цілий місяць роботи,
тай так дошукав ся, що мало не вмер
із голоду, туги й турботи.

Ненавиджу сьвіт і людий не люблю
і жити для кого нема ту !
Не стоїть за крихту пустого житя
платити нечувану плату.

Жите те як груба, пали і пали,
ходи коло неї і хухай
і панькай ся з нею, як хочеш тепла,
а нї, то подзвінного слухай.

Сли маєш здорові дрова, то гаразд :
хоч не набереш ся простуди ;
а маєш ломаче : чадить і димить —
а холод як був — так і буде.

Прийшов я до вас і ту добре мені ,
хоч тут і не маю свободи.
Та на що мені придала ся вона ?
Свобода бажає вигоди.

Там мати бідує, не знає, де я,
і жалко мені єї дуже,
збиравсь я писати вже кілька разів,
бо мабуть за мною десь тужить...

Та як ту писати ? Готова мене
між люди назад затягнути ;

а я їх бою ся, боюсь мов огню,
не хочу між ними вже бути...“

5.

Відтак сповідав ся зі своїх гріхів,
а мав він їх дуже bogato,
бо заки пристав до побожних черців,
грішив, як попало, завзято.

Про пости не дбав, а допавши юди
він їв, що аж в ухах тріщало;
і кров у нім бурилась дика нераз
і грішних думок мав чимало.

На Бога надії не мав він часом
і майже весь рік не молив ся,
пів року до сповіди вже не ходив,
а в церкві часом лиш явив ся.

І ближніх чогось не любив він як слід,
ненавидів навіть одного;
нераз був лінівий — і всяких гріхів
у него зібрало ся много.

І вислухав грішника сивий чернепъ,
на руку понурий схилив ся,
мовчав, мов нагадував власне жите,
зітхнув і зі сну мов збудив ся.

„Мій сину — промовив — не в злиднях біда,
їх можна сяк-так перебути,

та гірше, як люди у душу твою
наллють необачно отрути.

Весь сьвіт мов завязав ся на власний спокій
і смутку шукає гіркого;
забув, що блукає у пралісі мрій,
і глядає виходів з нього.

Дарма! не найде їх; бо заки найде,
вже виростуть праліси другі,
і дармо дурити-ме тілько себе
та вянути з вічної туги.

Сьвіт буде блукати все з ліса у ліс,
як досі блука споконвіку,
і буде шукати вдоволеня скрізь,
нігде-ж не найде на се ліку.

Послухаєш сьвіта — і щез твій спокій,
і віра твоя вся пропаде,
він дасть тобі тисячі загадок, мрій,
не дасть же потіхи, відради.

Вдоволеня в загадках тих не найдеш
і всіх ти ніяк не розвяжеш,
за раду нещиру людий проклянеш,
в могилу з непевністю ляжеш.

Ні, вирубай в лісі полянку собі,
там соняшний промінь заглянє,
замучену душу твою звеселить.
і сум твій від него розтане.

Ти загадок всіх відгадати не бажай,
бо людська думка безсильна,
готову вже відгадку сьвіта приймай
і вір, що вона непомильна.

Жиєш, щоб померти ; вмираєш, щоб жити ;
жите се до ціли дорога ;
за цілею сею там щастє лежить,
там рай і огляданє Бога.

За сьвітом марним не тужи і не вір
в зрадливу житейську принаду, —
на нашій полянці, у монастирі,
найдеш і спокій і розраду...“

І довго єго научав ще черцець,
простив, сказав слово о Бозі,
а той обіцяв ся поправить себе
і праведно жити по змозі.

По сповіди тій він спокійно зажив.
Минали дні довгі за днями :
він щиро молив ся, спав, їв не журивсь
і згадував матір часами.

Пів року пожив так у монастирі
побожно, ліниво, в спокою,
поправивсь на грішному тілі й душі,
згодивсь зі своєю судьбою.

Часом лиш журив ся, коли почало
боліти єго в середині,

і пильно він ліків домашніх вживав
та слав у спокійній „яскинї“.

Була-ж та яскиня зовсім не лиха,
у гірших він мешкав давнійше;
в ній ясно, просторо і чисто було,
а в студінь далеко теплійше.

Жививсь корінцями, як давні черці,
їв редьку, їв моркву й петрушку,
коли куховар їх до мяса додав,
або закришив ними юшку.

І воду він пив і то все з жерела,
в ній був нераз сок з винограду;
наївши ся в смак він у тихому сні
спокій находив і розраду.

Спершу лиш курити він дуже бажав, —
то так по обіді смакує,
та диму тютюнного мусів зречись,
бо гроший за много коштує.

6.

Настала весна та така чарівна,
що в келії годі всидіти;
черці походжають по свому саду —
у нім садовина і квіти.

Город був просторий, тінистий, старий,
потягнений вузкими стежками,

порослий буйною муравою скрізь,
пильнований добре черцями.

У тихому закутку новик сидить,
нешчасний Івасьо удовин,
і слухає, дивить ся пильно у ліс,
що сипіву і радости повен.

У лісі був проруб, неначе вікно,
покрите все вічною тінню,
крізь него містечко в долині видать
у соняшнім яснім промінню.

А сонце на заході пише, ярке,
велике, румяне, сьміє ся;
зазулі кують, соловії ляшать,
і рев десь худоби несе ся.

Сидить собі новик Іван у саду,
краси весняної не чує,
кров тихо-спокійно у жилах пливе
і так він гадає-сумує:

Любувавсь і я також колись
весною чарівною,
та часи ті вже перевелись,
прожились, наче снились.

В серци згадка лиш живе одна,
прибита, сумовита,
як будила у мені весна
ті мрії і надії.

Пережиті досьвіди житя
пустого і гіркого
заморбили уже чутя,
звялили і убили.

І не стало поривів давних
бліскучих і могучих,
неспокійний дух уже притих
і тихо зносить лиху.

Най сьпіває любо соловій
у гаю при ручаю,
вже не збудить тих солодких мрій,
так мілих, бистрокрилих.

Я дивлюсь, а чарівна весна
не ладна, не принадна,
мрій давних у серци вже нема,
байдужно і не тужно...

7.

У церкві молебен. Побожні черці
там коло престола виводять
так гарно відвічних, побожних пісень,
аж очі слізами заходять.

Пісні ті понурі жалю завдають
і низько ти голову клониш,
про сьвіт забуваєш, душою тремтиш
і в тайнах незгаданих тонеш.

Ах, Боже наш милив, прости нам прости,
що кождий з нас землю так любить,
дурне се жите і ті роскоші всі,
бо смерть нас усіх приголубить...

А церков прекрасна. Молитва сама
пливе в нїй із серця журного.
В нїй сумрак і в день, а съвічки додають
обставі ще виду сумного.

У церкві на лавочцї панна сидить
і з книжечки молить ся Богу,
а інші християне стоять і клячать
та часто цілують підлогу.

Між сими людьми якась жінка стара
зігнула в двоє плечі,
зітхає і молить ся, то знов мовчить,
як съпів розжалобить чернечий.

В тім хорі вона чує голос один
такий уже милив та повний!
Вона забуває молитву — і жаль
проймає єї невимовний.

То знову так тішить він жінку стару,
як старця весняне промінє, —
і радо пішла би вона між черців,
та нї, вона йде на підсінє.

Ту перед дверми вижидає когось...
Молебен съвяточний предовгий...

На камінь холoden сїдає собі,
зболіли, бач, дряхлій ноги.

Аж ось і виходять черці вже рядом...
Бабуся немов у тревозі
зриває ся скоро, як хлопчик який,
стає на церковнім порозі...

Ідуть всі черці чорноризі, сумні,
покриті каптурами,
за ними та панна і люди ідуть,
покріплені всі молитвами.

І дивить ся панна: а жінка стара
черцям заглядає так в очі,
шукає когось і не може найти,
аж ось на одного як скочить,

як схопить за рясу, як стане ридать,
як стане съміятись крізь сльози,
черці зупинились і кождого з них
той плач і той съміх аж зморозив.

Она-ж не питає, що люди стоять,
а кличе: „Іване, мій сину!
Я таки тебе віднайшла! Ти забув,
покинув мене старовину!

Чекай, най приглянуєш тобі, не втікай!
Я-ж, сину, мати рідна!
І як ти змінив ся! Здоров, споважнів,
а я, бач, постарілась, бідна...

Та не до лиця тобі одїж отся!
Скинь той каптур поганий!
Коби-ж ти був бачив, як плакала я,
Івасю мій любий, коханий!

Чекай же, нехай поцілую тебе...
Ах, мій золотенький соколе!
Отож то ти школу собі пошукав:
сидить тут черцем у неволі!“

„Ой, мамо, пустіть та мовчіть, не хуліть“...—
Пручає ся новик несъмілій
і маму стару на подвір'є веде,
завстидженій та счервонілій.

До них приступає старенький чернець:
„Лишіть его, мати, в спокою
і Бога за те не гнівіть, що его
Він вибрав для себе слугою.

Чого вам журитись? Що син ваш Іван
не стане съвітським паном?
За місяць, за два вже він пробу скінчить
і стане отцем Епіфаном“.

„Я в Бога все вірю, нехай Він простить,
Піфана-ж якогось не знаю;
мій син був Іваном, бо так він хрестивсь
і сина Івана я маю!

Та ні! ви не гнівайтесь, отче, за те...
Ой Боже, що я дію!

Грішу я, бо серце у грудях болить,
бо трачу єдину надію..."

Черці усміхають ся потай людий ;
вони вже віддавна по пробі,
а новики очи понурили в низ
та все спозирають по собі.

Християне цікаві стоять навколо,
дивують ся дивній пригоді ;
між пими і панна стойть, спозира'
і рада-б съміяється, та годі.

Дві сльози в очах таких чорних, як ніч,
заблісли, затремтіли,
но личку румянім скотились у пиз,
на камінь холодний злетіли.

Уста малинові дрожали чомусь
і в горлі немов задавило ;
вона відвернула ся, на бік пішла
і стало їй гірко, немило.

А мати Івана пішла тимчасом
в гостинну з клунком за плечима,
і вийшла небавом сумна, як була,
з червоними очима.

Іде вона гаєм і прорубом тим,
а там на пеньку під сосновою
сидить отя панна, як мавка лісна,
у мріях, підпершиєсь рукою.

— Куди ви, матусю! — „До Луга іду.“

— А є в вас знайомі у Лузі?

„Нема.“ — То ходить ви до нас відпочити
по довгій дорозі і тузі.

— „Та я вас, паннунцю, не знаю, хто ви
і вперше я бачу вас нині.“

— Я Ольга зовусь, а донька я поча
з містечка того, що в долині.

А вас я у церкві пізнала тепер
і жаль мені вас дуже,
недоброго сина ви маєте там,
за вами він, бачу, не тужить.

А шкода, що хоче зістати черцем,
бо з него хороший хлопчина,
та видко краса невелике добро,
невдачного маєте сина.

„Ні, панночко, син мій Іван не лихий,
та розум у него ще ярий;
злякав ся людий і утік в монастир,
намова якась тут, чи чари...“

Здалека прийшли ви? — „З далеких сторін
миль двайцять старими ногами
пройшла я. Ой, правда, так ноги болять,
хіба собі сяду тут з вами.“

— Ви втомлені дуже, то троха спічніть,
а потім зі мною підете.

Не бійте ся, я вам бажаю добра,
у нас ви хоч тиждень спічнете.

— „Бодай ви, паннуницю, щасливі були !
Та я би хотіла ще нинੋ
у вашому місті на службу піти,
щоб бути все близько при сині.

Мені недалеко до смерті, та ще
без праці я жити не хочу.

Стара я, та сили ще троха найдесь,
нераз засоромлю й молодшу.

То син мій ленивий, боїть ся біди,
неначе граф той зроду,
„опихане, паночку“ дай все єму,
він любить спокій і вигоду.

І де він тих панських звичаїв навчивсь ?
Та-ж я їх єго не навчила !
Готового хочесь єму, ну, панок !
А чи ж заробити не сила ? !

Біда, що-ж біда ? Побідуєш рік, два,
привикнеш і злиднів нечуєш,
живеш собі тихо, як в хріні хробак
за морквою і не бануєш.

А щеж і хвилина найдесь неодна
щаслива і радісна, тиха,

забудеш і злидні, съпіваєш собі,
съмієш ся зі съвіта і з лиха.

А він же і школи якісь там кінчив ;
ще троха було потерпіти,
літ кілька, і був би зістав вже попом,
як інші людські діти.

І був би дружиноньку взяв де собі
і жили-б обое щасливі,
а в хаті панята найшлись би дрібні,
русяві такі, щебетливі.

Ой, Боже ! І як би любила я їх,
моїх тих унуків коханих,
про гарних царівен казала-б я їм,
змиїв, людоїдів поганих ;

і гарних пісень я съпівала би їм,
а я їх умію немало, —
і кожде з них слухало-б казки, пісень,
та в очи-б мені зазирало.

А далі й здрімались би й спати іти
казали би своїй бабуси ;
а я встала-б досьвіта, в стайню пішла-б,
а потім між кури і гусей...

І як би я радо робила все їм,
не так, як та наймичка в місті,
від рана до ночи годила-б я їм :
і синови свому й невістці.

Та-ж він одинак мій, а я вже вдова,
для кого-ж мені тепер жити?
Тепер він у чорних тих мурах сидить,
а я йду на старість служити!...

Він каже: „Чей буду попом я і так.“
Дурний же він з розумом своїм!
Нехай би ще сьвіта зажив і я з ним,
в могилу ще час нам обоїм.

Ігумен до мене: „Він божий слуга,
чернець побожний в рясі.“
А я їм: „Він божий слуга, а мій син,
і вам до него засі!“

Не верну до дому, нехай єму цур!
Про мене нехай завалить ся!
Бо доки мій син у неволі сидить,
я звідсі не можу вступити ся.“

9.

І слухала Ольга нарікань вдови,
і рада була їх не чути,
хотілось їй дуже вдові помогти,
щоб сина назад їй вернути.

У лісі шуміло тихенько. Вітрець
хитав і галузє і трави.
І панночка встала з пенька і собі-ж
вдова підняла ся з мурави.

,Ходіть — каже Ольга — до нас на нічліг,
у нас простора хата,
а то і останеться мабуть у нас
дрібні пильнувати „панята“.

Я сирота, мати померла мені,
сама я і господарю,
то трудно дати собі раду з дітьми
і помочи я потребую.“

„Ой панночко мила — вдова так на те —
які ви на мене ласкаві!

Я плати не хочу і я не зросла
на панській вибираній страві.

Коли вже служити мені довелось,
то радше у вас, як у кого,
бо як би не син мій, не вчинки єго,
то я-б не служила нї в кого.“

Приходять домів і пригоду цілу
розвказує батькови Оля,
а батько на тес: „Та я пристаю,
останьтесь у нас, коли воля.“

Вдова аж заплакала; Оля-ж пішла
у другу комнату гостинну
і в зеркалі там оглядала себе
так пильно чималу хвилину.

Легесенький усъміх на личку єї
проблискував промінем скорим,

палкі оченята яріли огнем —
і рада була з тих обзорин.

А потім і брата спитала вона:
„Чи гарне в мене личко?“
Та брат малолітній поглянув лише
і скрививсь: „Не знаю, сестричко.“

Вона відвернулась і стала гадать,
як бідну добути з нещастя,
і шепнула тихо до себе сама:
„Стрібую, а може і вдасть ся.“

10.

Ніч ясна — і місяць блідий зазирає
у келію тиху понуру;
у лісі ляшить соловій, а другий
у клітці припнятій до муру.

І легіт і запах отвертим вікном
непрошенні в келію входять,
та новика Івана на ліжку дразнятъ,
цілують і мрії наводять.

Чи съпів соловій чудовий такий,
чи чари весняні напали,
не може заснути Іван, хоч другі
давно вже у келіях спали.

Вже північ понурий годинник з вежі
звістив і вже дальше спішив ся,

а новик на ліжку твердім обертаєсь,
не спав, а гадав і молив ся.

І був він на місяць гнівний і на те,
що гучно ляшать соловії,
гнівний був на себе, на ліжко тверде,
на спогади всі і на мрії.

Так все те на него немов сприсяглось,
що ні суди Боже заснути ;
як ранна пригода у память зайшла,
так годі єї вже забути.

Все мати стоять перед ним та єму
так в очи все дивить ся пильно,
і лає єго і ридає сама
та ряси чіпає ся сильно.

Чого вона хоче і по що прийшла ?
Спокій єго тихий забурить ?
Таж він на заваді вже й не стоїть,
вже просьбами мами не журить !

Чи хоче із тихого монастиря
у сьвіт затягнути знов сина ?
Ой ні, не так легко намовити єго,
Івасю уже не дитина.

І перед очима єго все стоїть
цила та подія поранна :
ззирають ся новики, люди, черці
та ще й на нещастє та панна.

Він бачив єї вже колись, бо вона
молилася нераз в їх святинї,
і знов, що вона попадянка була
з містечка того, що в долинї.

Поглянувшиколо нараз він уздрів
на очах єї дві слізини —
і матери плач так єго не вколов,
як слізи тієї дівчини.

І думав Іван про слізинки ті дві,
немов про нечувану тайну,
і в съпіві гучних словів почув
він ноту нову і нечайну.

Як гарно съпіває він! Нічка як день,
ось-ось зазоріє вже рано.
Вже ластівка цвіркає, тілько сова
кричить на вежі так погано.

І холод миленський і запах мягкий,
і ліс так таємно шепоче...
І мати і панна і люди й черці —
все тес стає перед очи,

зливає ся в марево, в пісню якусь,
снує ся, дзвенить гармонійно...
Іван обернув ся на ліжку твердім
і звільна заснув неспокійно...

11.

Неділя була. Вже молебен скінчивсь
і з церкви черці виходили.
Між ними Іван; він оглянувесь на бік
і почевонів у тій хвилі.

На лавочці Ольга сиділа сумна
і тихим допитливим зором
на новика Йвана зирнула вона,
неначе з жалем і докором.

Пополудни вийшов Іван на город,
що геть розіславсь по узгірю,
і довго дивив ся на тіхе жите
на довгім чернечім подвірю.

Там кури ходили чубаті, товсті,
а ними когут любував ся,
то піяв, то в землю крилом ударяв
та все до курий женихав ся.

І спору громадку жовтеньких писклят
вела за собою вже квочка;
під кришею дому швидкі ластівки
ліпили мистецькі гніздочки.

Два бузьки літали над своїм гніздом
і голубів білих чимало —
і все те втішало ся съвітом, житем,
жило і про смерть не гадало.

І новик про смерть не гадав вже тепер,
а жити бажав і сто років,
і кров бушувала у жилах єго,
як води карпатських потоків.

По довгій алії зачав він ходить
і думати довшу ще думу,
аж радість якась домішалась нараз
до того чернечого суму.

І ясним промінем уже любувавсь
і в тіні дерев холодочком.
На краю города було жерело —
там сів він собі над струмочком.

І слухає він: а в містечку гуде
весільна музика криклива
і голосно пісню веселу веде
весільна дружина щаслива.

Якісь молодята се мабуть ідуть
від слобу із церкви мійської,
звінчавши вертають щасливі домів,
щоби бідувати у двоє.

І сьпів і музика отся голосна
єму райським сьпівом здається ся,
і вуха вражає так любо й притьмом
заходить до тужного серця.

Аж слухає він: а в лісній тишині
дзвенить якийсь голос дівочий,

такий уже мілий, такий чарівний,
немов соловій серед ночі.

Він скоро стає і до тина іде,
стає над низьким перелазом,
і бачить: там Ольга із братом іде
і пісню сьпіває з ним разом.

А потім і бавить ся з ним у мяча,
як вивірка бігає звинно,
мов дзвоником дзвонить, съміє ся усе
та з братом щебече невпинно.

Іван заховав ся цілий за корчем,
черемха зовсім єго вкрила,
а Ольга як кинула в корч той мячем,
трохи єго в лоб не влучила.

Він скоро відскочив, зжахнувсь, завстидавсь
„Покуса“ — сказав і понурій
на стежку ступив та з вагою поплівсь
у тихі чернечій мури.

Там ждала вже мати, що з туги прийшла
відвідати сина в неволі;
вона розповіла єму, як живе
за ласкою доброї Олі.

І много похвали наслухавсь Іван
від матери на попадянку...
Ігумен, що слухав і книжку читав,
так крививсь чогось без настанку...

12.

Минула вечірня, вечеря пройшла.
Він вийшов в город знов з другими.
Товариші мову байдужну вели,
та він не балакав із ними.

А слухав, як там соловій щебетав
на мурі у клітці дротяній,
як тугу неначе свою виливав
по милій далекій, коханій.

Другі соловії у лісі живуть,
на волі прийде ся ім вмерти,
а той сіромаха у клітці сидить.
не годен ні крил розпостерти.

Він має що їсти, та може, Бог зна,
у него є інше бажанє,
як бачить на волі других соловіїв,
як чує він їх щебетанє.

Він рад би на волі пожити також,
у него на волю надія;
він нею живе... Чи не добре було-б
на волю пустить соловія?

Так новик міркує і дивно єму,
що люди такі безсердечні:
щоб слухати пісні, вони съпівака
держать у вязници безпечній.

А пісня як має втішати людий,
то в путах ходить не повинна,
хай ллєть ся свободно із вольних грудий,
як морськая філя невпинна.

І дивно Іванови, що аж тепер
у него той намір явив ся;
таж він соловія того чув нераз,
про него-ж ні раз не журив ся.

І нишком підходить вже новик під мур,
отворює дверці у клітки...
Замовк соловій, стрепенувсь і злякавсь,
мов нападу хижої кітки.

А новик відскочив на бік і глядить,
що буде з того его вчинку:
Сьпівак охолов і зіскочив на дно
та ще дивував ся хвилинку.

А далі у дверці отверті вступив,
розглянувсь кругом по городі,
зіскочив і скоро крильцями махнув
і вже віддихав на свободі.

Іван же помалу до дому пішов,
так тяжко чогось загадав ся,
бо він соловія на волю пустив,
а сам у неволі остав ся.

Хто-ж винен? У клітку він сам же заліз
і все мав отворені дверці;

та крила ослабли у думки єго
і кров захолола у серці...

13.

Поклав ся він спати і гарний мавсон:
непаче по лісю він ходить,
веселий собі і щасливий такий
під руку дівчину він водить.

Вона така гарна! Сыпіває пісні
і в очі так дивить ся бачно!
Він рад би обняти її, та чогось
єму і маркотно і лячно.

У своїм житю він так мало дівчат
видав і ще менше пізнав їх,
нагоди не мав все, а потім стидався
і майже усе оминав їх.

А тая товаришка сьміла собі,
так весело, щиро сьміє ся!
Іван єї слухає, йде і з часом
відвага у него бере ся.

Вона єму каже: „Чому ти сей сьвіт
веселий так остро все судиш?
Таж ти молодий ще, лиш жити-б тобі;
на старість гуляти не будеш...

Наш вік молодий, наче мак той рясний,
червоний, аж глянути мило,

а вітер повіє і листє злетить,
останесь гідкое бадило“..

А він їй на тее: „Не так то воно!
Нам молодість пакости коїть:
лїтаєш за хмари, падеш у багно,
а жити у ньому не стоїть.

За хвилю щасливу журися лїта,
за хлїба кусок запродай ся,
немилу роботу роби і мовчи,
а нї, то бідуй все і кай ся.

Ті людські бажаня, високі мети,
всї дуже низенького роду,
то спосіб не новий, як можна найти
вдоволене, хлїб і вигоду“...

А панна на тее: „І в тебе мета
також невисокого роду;
ти в мури чернечі упхав ся того,
щоб мати іду і вигоду...

Ей, хлопче хороший, все в съвітї пусте,
нема тут нїякого раю;
я тому не винна, а винна лише,
що щиро тебе я кохаю.“

Спитъ новик Іван і дивує ся в снї
тій паннї, що з ним похожає;
так любо на серци від мови єї —
а цанна вжсе цією չыпіває;

„У келії сумрак і тиша і сум
і сум той на новика злинув,
не може він виринутъ з хаосу дум,
що съвіт і людий всіх покинув.

І в него питає ся думка одна :
„Невжеж та земля не принадна ?“
А друга відказує думка сумна :
„Земля не принадна, не ладна !“

А промінем місяця їде-летить
у келію панна і клонить
головку на него й цілує, пестить,
а новик мовчить, не боронить.

Він чує жите, в нім бентежить ея кров,
і духа відваги в нім много ;
він вірить у щастє, він чує любов
і має вже жити для кого...

І будить ся він, а тут тиша і сум,
і з келії сон той полинув,
і тілько осталась з чудових тих дум
 журба, що людий він покинув...“

І слухає новик, в нім серце трептить,
а панна головку вже клонить
на груди єго і цілує, пестить,
а новик мовчить, не боронить.

А потім і сам обнимає єї,
так в очи горячо вдивив ся...

Іван обернув ся на ліжку твердім,
зітхнув і відразу збудив ся.

У келії сумрак ітиша і сум,
і сум той на новика злинув,
не може він виринуть з хаосу дум,
що сьвіт і людий так покинув...

14.

У Красному Лузі помер богатир,
і люди єго проводили
на тихе кладовище там на горбку
до тихої вічно могили.

Ідуть і попи і черці передом,
а нарід за ними цікавий ;
всі сумно съпівають, бо вмер богатир
і похорон мав величавий.

І в імені сего немови-мерця
съященик прощав всю родину
і краяв словами журні їх серця
завзято цілеську годину.

Пів дня се тягнуло ся, заким у гріб
того богача склонили,
відтак уже мовчки помалу домів
з кладовища всі виходили.

Черці чорноризі і съвітські попи
ідуть так поважно, спровола ;

а поміж черцями іде і Іван,
та все озирається довкола...

Мармуровий памятник на гробі
між березами плакучими чорніє.
Обняли його і рожі і лелії
і трава роскішна зеленіє
на тім гробі.

В нім безжурні гарні молодята
вже від давна перед сьвітом скриті,
Їх портрети на мармур прибиті,
імена їх, на табличці риті,
вже затерлись.

Вже давно серця у них застили
і розсипалися в домовині,
тихо в їх непривітній хатині,
і ніхто не звиджує вже нині
їх могили.

Лиш часом старий гробар надійде,
перед памятником чорним стане,
на портрети молодят сих гляне,
піділлє з'ельник, як в спеку вяне,
й задумаєсь...

І нераз на огорожу гробу,
як весна настане чарівлива,
сиді голуб і голубка сива
тай гуторить пара та щаслива
про -- коханє...

І сâме тепер геть повище беріз
два голуби білі кружили,
а біля могили стояла вона —
Іван аж затряс ся в тîй хвили...

Вона не стояла при гробі сама,
а з питомцем гарним, вродливим;
лице червонілось у неї, як мак,
а він на виду був щасливим...

15.

„Ви хорі, матусю! Чи зле вам у нас?“
„Ні, добре, ще й як, моя панно!
От старість не радість, тай дуже мені
за своїм містечком все банно.

Так банно буває — й не знаю, чого...
На крилах би там полетіла;
і правду скажу вам: ту скучно мені
і вмерти тут я-б не хотіла.

Оттак побалакала-б з ким по душі,
а я ту зовсім незнайома,
ні вйти до кого, всі люди чужі,
і хоч чи не хоч, сиди дома.

Не гнівайтесь, панно, за мову мою!
Мені тут і добре й вигідно,
і я полюбила так щиро вже вас,
неначе дитиноньку рідну.

Та от і не здужаю я вже часом
і з мене хісна для вас мало;
здає ся, лежала-б нераз цілий день,
як би лиш мені випадало.

І кашель так мучить мене у ночі,
що всяку дрімоту відверне,
і тілько заснути я вам не даю
за серце таке милосернє.

А син мій.. та що він? Нехай єго Бог
наводить на добру дорогу!...
Надії не маю, щоб мала коли
від него на старість підмогу.

А може й грішу я, що рада-б єго
не бачити в рясі чернечій...
Казала єму я: „Подумай, зміркуй!“ —
а він і не слухав тих речей.

Побуду ще троха у вас піки-що,
а потім до себе в гостину!
Там мій чоловік, діточки там лежать,
при них то і я відпочину.

В містечку тім поміж своїми людьми
сяк-так я свій вік ще відбуду,
чи добре, чи зло, я не дбаю уже,
бо довго вже жити не буду.“

І так се спокійно казала вдова,
аж Ольга на тілі тримтіла,

не знала, що їй відповісти на те,
потішити-ж зовсім не вміла.

І лята була на Івана вона
за матір, що так горювала,
і радо була би пімстилась на нїм,
та як? і сама ще не знала.

16.

„До кого ви пишете, тату, письмо ?“
— „Ігумена прошу на раду,
бо празник надходить і треба черців,
щоби устроїти параду.“

„То ви напишіте при тім ще єму,
нехай приведе і Івана !
Самого не пустять, а мати его
лежить вже від самого рана.“

Отець написав і ігумен прийшов,
привів і Івана в гостину.
Той рад був із неї і рад був втеchi,
та вাযав ся добру хвилину.

В порозі оглянувсь сюди і туди,
десь винеслась Ольга з комнati;
він заспокоїв ся, присів до отців,
і книжку почав оглядати.

Аж дивить ся він, а там входить вона
у другу комнatu гостинну,

щось з кухні приносить і ставить на стіл
та пораєсь жваво і звінно.

Гостинність попівська, прикмето стара!
Ти можеш чванити ся съміло!
Ще гість не вступив на поріг до двора,
вже дбаєш о гостеве тѣло!

І Ольга приходить, кланяє ся всім,
зaproшує гостій ласково,
та нишком на Івана зпід лоба глядить,
всьміхаєсь жартливо й лукаво.

Іван спалахнув так, що в него лице
на чорній одежі чернечій
здало ся червоним, кріпким будяком,
що вибуяв на голотечі.

„Де мати моя?“ — запитав він нараз.
— „Дрімає собі в огороді.
В альтані, де тінь, постелила я їй,
бо в хаті улежати годі.“

В очах у Івана забливало щось,
та що? — було трудно пізнати.
Він їв і не їв, що було на столі,
і вийшов скоренько з комнати.

Пішов на город. Там чудовий зѣльник
у соняшнім съвітлї купав ся,
і стежка тѣниста в альтану вела,
а сад доокола пищав ся,

Він стежкою йде, аж там Ольга сидить —
сидить, мов не бачить нікого;
зриваєсь нараз і стає перед ним,
та скоро говорить до нього:

„Не йдіть у альтану, бо мати там спить;
вночі не дав кашель їй спати.
Нехай подрімає старенька собі —
чогось бо нездужає мати.“

„Я дуже вам вдячний — Іван так на те —
за ласку для мами моєї...“
— „Бо добра се мати — так Ольга єму —
і жити годить ся для неї.

Не має опіки... Ви в монастирі,
вона же безпомічна служить,
постарілась, хора, вже сили нема,
а все побиваєсь і тужить.

А як вона любить вас, Боже ти мій!
Чому моя мати в могилі?
Я так би любила їй годила все їй
на кождому кроці, що хвилі!

А ви молоді ще і сила у вас —
і дати бідити так мамі!
Вам жити-б на сьвіті і шкода, що ви
сховались в тих мурах, як в ямі.

От киньте сю рясу, прошу, як сестра,
хоч троха мені і маркотно!

На сьвіті доволі є щастя й добра,
щоб жити з людьми, не самотно.

І зглянтеся на матір убогу свою,
у неї бажань небогато ,
а ви зруйнували все щастє її,
себе полюбивши занадто.

Для неї зречіть ся спокою свого,
для неї не жалуйте труду ;
я раджу вам широко, як рідна сестра,
і вічно вам дякувати буду.“

І в приступі жалю вона обняла
Івана, мов рідна сестриця,
заплакала й тихо собі відійшла
в альтану, де спала вдовиця.

Іван оставпів і думки всії его
бездадно попутались нагло ;
забув, де стояв, і забув, що гадав,
лиш серце чогось то забагло.

Він очі закрив і на лавку упав,
лице мов огнем поняло ся,
він чув лише виразно, як серце его
мов риба на суші товкло ся.

Шукав він поради в своїй голові,
щоб вийти з тієї нестяжкої,
а думи снувались все коло черпів,
дівчини і хорої мами.

Нераз так у лісі густому вночі
без съвітла шукаєш даремно
дороги, блукаєш по нетрах, ярах,
а скрізь тобі темно і темно!...

17.

„Ой, що я вчинила! Єго обняла!
Яка-ж я нераз безголова!
Ану-ж хто побачив і всім розповість,
і буде обмова готова!“

В альтані як пташка сховалась вона,
немов по страшенній подїї,
та глянувши раптом на спячу вдову,
набрала відваги й надїї.

„Ніхто і не бачив — тай чиж отсе гріх?
Чи може що невідповідне?
Я рада би сина віддати вдові —
се-ж діло потрібне і гідне.

Дурний, молодий, він гадає, що съвіт
все ворог тяженський для бідних;
то треба збудити бажаня у нім
і думку, що він не з послідних.

От як би дізнав ся про се мій жених,
що я обнимала Івана“...
І вид у дівчини вогнем спалахнув,
як рожа, так стала румяна.

„Е, нї, сеж не гріх і учинок не злий,
нема нї гріха, анї стиду;
а всёж таки... всеж таки... лютий би був
і взяв би отсе за обиду.

Нехай і бере собі! Я не боюсь!
Що він би на те сам порадив?
Як він би до мами єго притягнув
і чим би до съвіта принадив?...“

Снувались думки по голівці єї,
і острах і жаль і розрада,
а вколо альтани гуділи пчілки
і пташок съпівала громада.

Збудилась вдова: попадянка при нїй!
Дізналась, що син в огороді,
просила в альтану єго привести,
бо їй і підняти ся годї.

В альтану понурий Іван увійшов,
на панну і оком не глянув,
за немічну руку старушку узяв,
схиливсь цілувати і станув.

За голову нагло руками вхопивсь,
припав до постелї устами,
і гірко заплакав та все повтаряв:
„Ой мамо, ой мамо, ой мамо!“

Вдова підняла ся з постелї сама,
схопила єго, мов дитину,

руками так сильно єго обняла
і хрипло шептала: „Мій сину!...“

Вона не ридала, та в грудях єї,
як в хмарах густих клекотіло;
закашлялась тяжко, пустила єго,
а тіло нараз аж омліло.

На подушку впала немов без душі,
і довго без слова лежала,
блудними очима водила кудись,
а далій спокійно сказала:

„Мій сину, прощай! Не спротивлюсь уже
бажаню побожному твому;
як тільки подужаю троха тепер,
то зараз вертаю до дому.“

Та скоро лиш новик домів відійшов,
вдова обняла попадянку,
оперлася на білий руки єї
і плакала вже без настанку...

18.

На другий же день в монастирськім саду
два новики вкуші ходили;
обох їх загнала біда в монастир
і оба людій не злюбили.

Один говорив: „Так небавом вже ти,
мій брате, в черці пострижеш ся;

в побожнім житю прокоротаєш вік,
отак, що й не спостережеш ся.

І я би рад дуже зістати черцем,
та вдача моя мені вадить ;
люблю монастир, та чогось то мене
і воля і сьвіт нераз надить.“

— „Ой брате, і я так гадаю нераз
і маю себе вже за труса.
На сьвіті біда, але й роскіш там є...
А може се тілько покуса?...

Всеж ціль до житя я найшов би якусь,
не дав би бідти хоч мамі,
а я молодий і здоров і — скованавсь
в тих мурах на віки, як в ямі.“

Так новик Іван у ту хвилю гадав
і довго собі дивував ся,
як в него та думка зродитись могла,
котрої так дуже лякав ся.

Вже келія тиха тюрмою здалась,
ходив він по ній, як по клітці,
одежі чернечої вже не любив,
в ній чув ся, як риба у сітці.

І довго вночі він заснути не міг,
пестив ся й томив ся думками,
а мрії ставались в уяві єго
живими людьми і словами.

То бачив він Ольгу, чув мову єї,
чув руки на собі дівочі,
то бачив, як Ольга, вже жінка, єму
так любо дивила ся в очи.

То матиявлялась недужа, стара,
замучена смутком, журбою,
з докором німим, що дає одинак
так тяжко їй битись з судьбою.

І втомлений мріями новик був рад
згорнути до купи думки всії,
і викинути їх, як съміте, за вікно, —
такі навісні вже були всії.

Днів кілька так мучивсь, аж сповідь прий-
став думати думку про віру, [пла, —
захмаривсь і зуби стиснув, бо его
терпінє втомило невміру :

Який се демон навісний
менї спокою не дає,
лиш томить духа, як сон злай,
і нівечить жите мое !

Чого боротись каже він,
коли у мене мало сил ?
Чого літати каже він,
коли нема у мене крил ?

По що чутя він у менї
колотить, як страшний оркан ?

Чому нੇ дашь у тишині
прожити свій малий талан?

Ідіть гадки, ідіть гадки,
не хочу вас, бою ся вас,
лишіть мене, най ті роки —
незнаний сей для мене час,

як бідні духом прожию,
відбуду се дурне жите,
і зложу голову свою
у гріб, де всіх жде забутє!...

19.

Як тілько подужала троха вдова,
поїхала зараз до дому, —
так тяжко чогось затужила вона
на службі у місті чужому.

Від'їхала мати старенька домів,
а син, як у мурах замкнув ся,
то довго на сьвіт не виходив нігде,
аж мрій навісних і позбув ся.

А в домі попа появивсь богослов,
що з Ольгою біля могили
давних молодят у той час там стояв,
коли богача хоронили.

То був єї добрій знайомий, давний;
тепер покінчив вже науку

і перше усього до Луга прийшов
просити о Оліну руку.

Мій Боже! І хто се придумав колись
премудру таку установу:
„Зі школи до слюбу! Не бав ся, женись!“
Се дуже розумно й здорово.

Жених сей був гарний, гроша не бажав,
довгів мав лише небогато,
і Ольга вже знала віддавна, що він
кохав єї широ-завзято.

Хлопчина був з нього іще молодий,
бажав лиш краси і любові;
та хоч би бажав був і гроший яких,
почув би: „Бувайте здорові!“

Вона була гарна і знала сама,
що з грішми жите все — здоровше,
та братчики любі у школі були,
і вчили ся так, аби — довше...

Терпіла сестричка за братчиків тих,
бо мусіла дома сидіти,
журила ся з батьком, щоб в школі вони
були все і ситі й одіті.

Про себе-ж не дбала й не треба було;
богато о неї старалось,
та батько не квапив ся, звістно: вдовець,
то в хаті дівча все придалось.

Аж ось і надумавсь, спитав ся в доњки,
чи схоче покинути тата;
вона счервоніла, пристала на все —
і слюб назначили на съята.

Бо ждати непевно, краса як роса,
хто знає, яка жде година,
жених же і гарний, здоров, молодий,
тай добрий із него хлопчина.

Лиш Ольга журилась, що вже не могла
Івана для съвіта добути,
і матери бідної довгі часи
не в силі була позабути.

20.

Як цитра миленька, як арфа дзвінка,
так пісня дзвеніла чудова:
то женців громадка несла десь вінок,
а пісня була обжинкова.

Іван пізнавав, у саду сидячи,
як женці зближались до Луга,
мовчав, любувавсь та понурій сидів,
бо серце точила все туга.

А пісня далеко єго занесла,
в країну невидану, чудну,
неначе в пустиню якусь мовчазну,
горячу, самітну, безлюдну.

Думки уривчасто снувались, лились,
як філії буйні переливно;
забув, де сидить, і на сьвіт не глядів
і в серці було єму дивно.

Така порожнеча взяла ся в души,
ні одної думки не зловить,
сидить, як прикутий, а серце мовчить
і розум нічого не мовить.

Вже сонце заходить, червоне як кров,
свершки гомонять без упину...
Іван їх не чує — аж нагло з вежі
годинник звіщає годину.

Всі мрії щезають... Як час той іде,
години віку молодого!...
По чим же їх згадувати? що в них було?
Нічого, нічого, нічого.

Як той подорожний під гору йдучи
утомить ся дуже і сяде,
огляне дорогу, що вже перейшов,
і сю, що іти ще припаде;

а долі дорога далека, сумна,
непривітна, сіра, лиш мріє,
така одностайна, що тіло мов спить,
а дух гірше тіла ще мліє —

так новик тепер по дорозі житя
очима уважними водить,
глядить там за хвилями щастя, утіх,
і мало, так мало находить.

Дорога в пустини по пісках сухих —
таке те жите у Івана;
ідеш, а не знаєш, куди і по що,
дорога і вкучна й незнана.

А там у містечку ось гомін якийсь!
Так весело грає музика!
Іванови дивно, він слухає ще:
там певно забава велика.

Він слухає добре і з лавки встає,
іде у нестямі і тузі,
де слуги працюють, питает ся там:
„Яке се весілє у Лузі?“

„Попова донька нині замуж іде“
так каже послушник байдужно.
Від слів тих Іванови гірко стає,
немило чогось, осоружно.

Аж дивить ся він, а ігумен іде,
підходить до него спровола,
тримає в руці якийсь лист чи папір,
та все озирається довкола.

Говорить про се і про те, аж не знає Іван,
чого то від него він хоче,

тремтить, терпеливости вже не стає,
і мовить: „Кажіть же раз, отче!“

Ігумен ще мне ся хвилинку одну,
не знає, від чого зачати,
а далі і каже: „Депеша прийшла:
померла ваша мати!“...

З М И С Т.

З року 1885:

Кругом, кругом широке поле	9
--------------------------------------	---

З року 1886:

Бодай тебе, пань-матко Ево	9
Незамітно прийшла весна	11
Видно липи в розцвіті	12

З року 1887:

В простір безмежний духом я злетів	4
У бій ідім без захоти	18
Давно, давно мое вже тіло	7
Наді мною листе скрізь зелене	10
В дорогу, в дорогу!	5

З року 1888:

Молох (1 до 10 грудня)	40
----------------------------------	----

3 року 1891 :

Був монастир	16
I я умію пісню	3

3 року 1892 :

Semper idem (5 і 6 липня)	23
Новик (в липні і серпні)	80
Панотчик смачно попоїв	14

3 року 1893 :

Людий, людий мені подайте	8
На весні перегляд войска	17
Чортова скала (в грудні)	51
Місіонар (4 грудня)	68

3 року 1894 :

Гую Шверт фон Фаерштайн	21
Помер рекрут в непривітній столиці	20
Заплатив я податок кровавий	19
Дружка (в червні)	33
У погони за правою вічною	6
Я вам не завидую, духом бідні	6
Дитина (20 вересня)	72

ПОПРАВКИ.

На стороні 15. між четвертою а пятою стрічкою треба вставити :

Встань, Ясю, там селяни їздуть ;
вже скликали цілу громаду ;
хотять читальні, шпихліра —
тебе запрошують на раду.

На стор. 58. в 4. стиху знизу має бути зам. рівна — рівня.

На ст. 74. муж замість жуж.

На ст. 77. в віршу семім друге на викинути.

О. Кенан. Сибір ч. I і II.	1·20	гр.
Г. Данилевский. Збігці в Новоросії . . .	1·00	"
"Кобзар" Тараса Шевченка, 2 томи 4·50 зр.,		
без перес., з перес.	5·00	"
Книга пісень Геприка Гайне, Лесі Українки		
і Макс. Ставицького	-·80	"
Леся Українка. На крилах пісень	-·60	"
Коза дереза, дитяча оперета М. Лисенка .	-·80	"
Мапа етнографічна України Руси	-·20	"
Твори Трофима Зіньківского ч. I.	1·00	"
Др Кость Левицкий. Словар правничий . .	3·50	"
Уманець і Спілка. Словар росийско-україн-		
ський I.	2·50	"
Байда. Одисея ч. I. і II.	2·20	"
Остап Вересай, картина хромолітограф. .	-·50	"
Гуцул і гуцулка, дві картини	1·00	"
Никола Устиянович. Повісти	-·85	"
I. Грабович. Марта Борецка.	-·32	"
Безсторонний Іван. Відношени обрядові		
в Гадичині вехідній	-·30	"
Ig. Онишкевич. Бібліотека т. III.	1·50	"
Вол. Навроцький. Твори	1·20	"
Iv. Франко. Вибір поезій Г. Гайне . . .	-·50	"
Iv. Франко. Нарис фільзофії ч. I.	-·30	"
Ю. Верне. Подорож довкола землі	-·60	"
Молитвеник для дітей (фонетичний) . . .	-·20	"
Історична бібліотека всі томи		
Бібліотека повістей "Дъла", всі томи . .		
Шевченко з бандурою над Дн'пром . . .	-·25	"

670/22

B-2143

У накладці ул. академічній число 8, у Львові 1992
можна дістати слідуючу книжки:

Чайченко, Хома Макогін, убогий паймит	5 кр.
" Робіпсон	20 "
Север. За для съятої землї	50 "
Абгар Солтап. При стрілецькій ватрі	40 "
Хванько, В народ, оповідане	15 "
Загірня М. Жанна д'Арк. Діва орлеанська	10 "
" Про Оврама жидовина	10 "
С. Нагибіда. Про руску правописъ	5 "
М. Залуквич. Кістяки Гольбайша ч. 2	15 "
Кор. Устиянович, М. Ф. Раевский і росийский панеланізм	80 "
Збірник оповідань, ч. II. Бібл. Батьківщини	20 "
Зеркало з року 1890, 1891, 1892 по 2 зр	— "
Евген Гребінка. "Байки"	10 "
Всевол. Гаршин. "Малир" оповідане	10 "
Павло Граб. Пролісок	20 "
Герінг — Герасимович. Що то є господарність	20 "
Осип Маковей. Поезії	20 "
Іван. Сурик. Твори, переклад з росийского	10 "
Митро Олелькович. Українські писання	10 "
Василь Кулик. Писання	10 "
Павло Граб. З чужого поля. Переїклади	20 "
Володимир Шашкевич. Поезії (друкують си).	

B 2.143

